

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Diplomová práce

2020

Alena Hübnerová

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Hudební katedra

Koncept výchovného koncertu pro vybraný ročník střední školy

Diplomová práce

Autor: Alena Hübnerová

Studijní program: N7504 / Učitelství pro střední školy

Studijní obor: 7504T259 / Učitelství pro střední školy – hudební výchova

7507T100 / Hra na nástroj a sólový zpěv se zaměřením na učitelství
základních uměleckých škol – hra na housle

Vedoucí práce: Mgr. Jaromír Křováček

Rok: 2020

Zadání diplomové práce

Autor:	Alena Hübnerová
Studium:	P16P0829
Studijní program:	N7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obor:	Hra na nástroj a sólový zpěv se zaměřením na učitelství základních uměleckých škol, Učitelství pro střední školy - hudební výchova
Název diplomové práce:	a) Diplomový houslový koncert / b) Koncept výchovného koncertu pro vybraný ročník střední školy
Název diplomové práce AJ:	a) Diploma Violin Concert / b) The concept of an educational concert for a selected class of high school

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce je složena ze dvou částí. První část je tvořena sólovým koncertním výkonem (recitálem), jehož předpokladem je vysoká úroveň technických dovedností studenta. Koncertní vystoupení má na základě vhodně zvolené dramaturgie prezentovat interpretační kvality diplomanta a jeho schopnost adekvátního stylového přístupu k interpretaci jednotlivých skladeb. Ke koncertnímu výkonu se váže druhá, teoretická písemná část v rozsahu cca 30?40 stran. Práce uvádí informace o historii výchovných koncertů, způsobu jejich přípravy a provedení. Hlavním cílem práce je návrh a realizace edukačního koncertu pro vybranou třídu střední školy. Navržený program je v souladu s daným školním vzdělávacím programem, odpovídá vzdělávacím potřebám žáků. Součástí diplomové práce jsou také reflexe na realizaci navržené modelové situací v praxi. Jako hlavní metody řešení jsou v práci využity metoda deskriptivní a metoda modelování.

BARVÍK, Miroslav. Jak poslouchat hudbu, Praha 1962, 2. vydání, 140 s. ISBN 24-068-62 DRÁBEK, Václav. ABC výchovných koncertů: (výchovné koncerty jako systém). Praha: Divadelní ústav, 1987, 124 s. DRÁBEK, Václav. Popularizace hudby. Jinočany, 1992, 1. vydání, 133 s. ISBN 80-85467-84-4 HERDEN, Jaroslav. 1998. Hudba jako řeč: O poslechu hudby ve škole i doma. 1. Praha: Scientia. ISBN 80-7183-129-3. FERENCOVÁ, Kateřina. Metody práce s žákem na výchovných koncertech: bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2013, Vedoucí bakalářské práce PhDr. Blanka Knopová, CSc., 53 s. MACHKOVÁ, Rita. Socializace dětí a mládeže v nové koncepci výchovných koncertů. Zlín, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce PhDr. Miroslav Jůzl Ph.D. PUNCH, Keith. Základy kvantitativního šetření. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 86 s. ISBN 978-80-7367-381-9.

Garantující pracoviště: Hudební katedra,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jaromír Křováček
Mgr. Jaromír Křováček

Oponent: Mgr. Dalibor Hlava
Mgr. et Mgr. Marie Kováříčková

Datum zadání závěrečné práce: 3.12.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala pod vedením Mgr. Jaromíra Křováčka samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 17. července 2020

Alena Hübnerová

Poděkování

Děkuji Mgr. Jaromíru Křováčkovi za odborné vedení práce, poskytování rad a motivaci.

Děkuji také Královéhradeckému kvartetu, které mne inspirovalo při výběru tématu a spolupracovalo na praktické části mé práce.

V neposlední řadě patří mé poděkování Mgr. Kateřině Prokešové, učitelce hudební výchovy na Biskupském gymnáziu Hradec Králové, která mi pomohla s realizací praktické části diplomové práce a poskytla mi cennou zpětnou vazbu k uskutečněnému projektu.

Anotace

HÜBNEROVÁ, Alena. *Koncept výchovného koncertu pro vybraný ročník střední školy*, Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 58 s. Diplomová práce.

Teoretická část diplomové práce pojednává v první kapitole o výchovných koncertech, jejich historii, typologii, vytváření a realizaci. Druhá kapitola je zaměřena na poslech hudby, jakožto aktivní činnost, na její vnímání a porozumění. Kapitola třetí je věnována hudební výchově, souvisejícím kurikulárním dokumentům s cílovou skupinou studentů středních škol.

Praktická část diplomové práce navrhuje a realizuje interaktivní vzdělávací online koncert v podání smyčcového kvarteta. Základem edukačního koncertu je školní vzdělávací program konkrétní třídy. Ke všem faktorům zmíněným v teoretické části je přihlíženo při praktickém provedení koncertu.

Cílem diplomové práce je vytvořit a realizovat interaktivní vzdělávací koncert na základě shromážděných informací o výchovných koncertech. Práce zdůrazňuje důležitost aktivního zapojení posluchačů, budování osobní potřeby navštěvovat koncerty a přípravy ke kreativnímu poslechu hudby při tradičních koncertech. Smyslem práce je inspirovat Královéhradecké kvarteto i jiná komorní tělesa k podobným projektům, které by nadchly mladé lidi pro poslech vážné hudby.

Klíčová slova: výchovný koncert, koncert pro školy, aktivní poslech, smyčcové kvarteto, hudební výchova

Annotation

HÜBNEROVÁ, Alena. *The concept of an educational concert for a selected class of high school*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2020, 58 pp. Diploma Thesis.

The theoretical part of the diploma thesis deals in the first chapter with educational concerts, their history, typology, and mainly on their creation. The second chapter focuses on listening to music actively, on its perception and understanding. The third chapter is devoted to musical education and related curricular documents, targeting a group of high school students.

The practical part of the diploma thesis designs and implements an interactive educational online concert performed by a string quartet. The basis for the educational concert is the school educational program of a specific class. All the factors mentioned in the theoretical part are considered in the practical realization of the concert.

This diploma thesis aims to gather information about educational concerts and to create and implement an interactive educational concert. The work emphasizes the active involvement of listeners, building their personal need to attend concerts, and it prepares them for creative listening to music at traditional concerts. The purpose of this work is to inspire the Královéhradecké kvarteto and other chamber ensembles for similar projects that would motivate young people to listen to classical music.

Keywords: educational concert, concert for schools, active listening, string quartet, music education

Obsah

Úvod	9
1. Výchovný koncert	12
1.1 Pojem výchovný koncert	12
1.2 Historie výchovných koncertů v českých zemích	12
1.3 Výchovné koncerty současnosti	16
1.4 Klasifikace koncertů vzdělávacího charakteru	18
1.5 Tvorba a realizace výchovného koncertu	19
1.5.1 Scénář	19
1.5.2 Dramaturgie výchovného koncertu	19
1.5.3 Průvodní slovo	20
1.5.4 Konferenciér	21
1.5.6 Interpret	21
1.5.7 Pořadatel	22
1.5.8 Příprava, hodnocení a následné využití ve výuce hudební výchovy	22
2. Poslech hudby	24
2.1 Vztah člověka k hudbě	25
2.2 Vnímání hudby a její porozumění	26
3. Hudební výchova na střední škole	27
3.1 Rámcové vzdělávací programy (RVP)	27
3.2 Školní vzdělávací program (ŠVP)	28
3.3 Psychologie a zájmy studentů středních škol	29
4. Interaktivní vzdělávací online koncert	30
4.1 Prostředí	30

4.2 Termín	31
4.3 Příprava.....	31
4.3.1 Školní vzdělávací program vybrané třídy.....	31
4.3.2 Smlouva.....	31
4.3.3 Metodický list.....	32
4.3.4 Scénář	33
4.4 Realizace.....	37
4.5 Hodnocení.....	38
4.5.1 Hodnocení pedagoga	39
4.5.2 Hodnocení studentů.....	39
4.5.3 Sebereflexe	40
Závěr.....	42
Seznam použité literatury	45
Přílohy	48
Příloha č. 1 – Vzor online formuláře	48
Příloha č. 2 – Školní vzdělávací program vybrané třídy	54
Příloha č. 3 – Návrh smlouvy k výchovnému koncertu	56
Příloha č. 4 – Správné odpovědi na vědomostní otázky.....	56
Příloha č. 5 – Videozáznam z výchovného koncertu.....	58

Úvod

Téma diplomové práce *Koncept výchovného koncertu pro vybraný ročník střední školy* jsem zvolila tak, abych propojila oba své studijní obory¹, konkrétně hudební výchovu a hru na housle. Jako členka Filharmonie Hradec Králové a bývalá učitelka hry na housle v základních uměleckých školách cítím potřebu se výchovným koncertům do budoucna věnovat. Mým celoživotním cílem je vychovat novou generaci posluchačů a potenciálních žáků. Uvědomuji si, že je nutné začít u dětí předškolního věku a vytvořit také koncept pro školy mateřské a základní, ale projekt takového rozsahu by byl pro potřeby zkrácené práce² příliš obsáhlý.

Navazuji na výsledky průzkumu z vlastní bakalářské práce³, které mne velmi inspirovaly k dalšímu zkoumání edukačních koncertů. Z průzkumu vyplynulo, že výchovné koncerty symfonického orchestru pořádané v budově filharmonie jsou náročné organizačně, časově i cenově. Návštěva koncertu vyžaduje několik učitelů jako dozor. Posluchači se sjíždí z celého kraje, tím někteří učitelé i žáci zameškají často celodenní výuku. Dramaturgie pochopitelně není přizpůsobena různorodému obsahu předchozího učiva a bohužel často ani nepřihlíží k věku žáků. Většina návštěvníků není na kontakt s vážnou hudbou připravena a koncert patřičně nedocení. Můj návrh spočívá v přípravě žáků na takový koncert v prostředí jejich školy.

V původním plánu byla spolupráce s učiteli hudební výchovy na gymnáziích v Hradci Králové a okolí. Byly připraveny scénáře k několika edukačním koncertům. Situaci zkomplikoval vyhlášený krizový stav v druhém pololetí školního roku 2019/2020, kdy se měly koncerty uskutečnit. Školní vzdělávací programy škol v Královéhradeckém kraji jsou navíc opravdu různorodé. Současným cílem diplomové práce není vytvořit všeobecný koncept, použitelný celoplošně v České republice, ale sestavit a realizovat koncert pro vybranou třídu střední školy.

V teoretické části diplomové práce jsou shromážděna data o výchovných koncertech, jejich historii, typologii a doporučení ke správnému vytváření a realizaci edukačních hudebních pořadů. Práce se zabývá aktivním poslechem hudby, psychologickými aspekty a zájmy žáků středních škol a kurikulárními dokumenty souvisejícími s výukou hudební výchovy na středních školách.

¹ Učitelství pro střední školy a Hra na nástroj a sólový zpěv se zaměřením na učitelství základních uměleckých škol.

² Část diplomové práce je tvořena sólovým koncertním výkonem.

³ HÜBNEROVÁ, Alena. *Výchovné koncerty Filharmonie Hradec Králové*, Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. Bakalářská práce.

Základní literaturou poskytující vhled do problematiky je publikace Václava Drábka *ABC výchovných koncertů: Výchovné koncerty jako systém* (1987), která je metodickou příručkou a sjednocuje základní obsah a organizaci výchovných koncertů. Nalezneme zde otázky koncepční, dramaturgické i pořadatelské, hlediska umělecká i pedagogická. Je založena na poznatcích a zkušenostech z praxe, na teorii i výzkumu. Dále práce vychází z publikace téhož autora *Popularizace hudby* (1992), která na výše zmíněnou příručku navazuje.

V praktické části diplomové práce je navržen vzdělávací koncert pro vybranou třídu. Podle daného školního vzdělávacího programu pro hudební výchovu a na základě znalostí z teoretické části práce je koncert sestaven a zrealizován. Jedná se o metodu experimentu s hodnocením zapojených studentů i spolupracujícího pedagoga. Nedílnou součástí zhodnocení projektu je rovněž sebereflexe.

V současné době hrají šestým rokem v Královéhradeckém kvartetu⁴, které shledávám vhodným pro navrhovaný projekt. Kvarteto není prostorově náročné. Koncert je možné uskutečnit ve školní třídě, tělocvičně nebo jídelně a realizovat jej v rámci výuky. Pětačtyřicetiminutová produkce výrazně nenaruší rozvrh hodin. Využití školního prostředí ušetří finanční prostředky za pronájem sálu, cestu posluchačů a další náklady spojené s výjezdem za kulturou. Hlavní výhodu a smysl však vidím v tom, že koncert je připraven v souladu se školním vzdělávacím programem a je vytvořen na míru vyspělosti žáků s ohledem na jejich posluchačské zkušenosti. Koncert obsahově navazuje na probranou látku. Dramaturgický návrh i pedagogický záměr je konzultován s učitelem hudební výchovy. Přípravné metodické materiály i výstupní hodnocení pozornosti a zážitků žáků z koncertu jsou nedílnou součástí této koncepce.

Cílem diplomové práce je skrze uskutečněný koncert nadchnout mladé lidi pro poslech vážné hudby a také inspirovat Královéhradecké kvarteto či další komorní tělesa k podobným projektům.

Česká hudební společnost zkoumala několik let optimální model realizace výchovných koncertů a na konferenci v Litomyšli v roce 1985 jednoznačně potvrdila, že „základem takového modelu musí být ucelený systém výchovných koncertů – nejlépe čtrnáctiletý cyklus – zaručující každému dítěti každé školy pravidelný styk s živou hudbou a hudební kulturou“⁵. Je velká škoda,

⁴ dříve Smyčcové kvarteto Univerzity Hradec Králové

⁵ DRÁBEK, Václav. *ABC výchovných koncertů: (výchovné koncerty jako systém)*. Praha: Divadelní ústav, 1987. Str. 4.

že po takovém zjištění nepřišly trvalé změny a nenašel se nikdo, kdo by podobný koncept opravdu celoplošně realizoval. Mnoho pedagogů navštěvuje s žáky filmové produkce nebo divadelní inscenace, ale vážná hudba bývá často v dnešním světě opomíjena. Tato diplomová práce by mohla být inspirací pro vytvoření uceleného, v dnešní době již pouze třináctiletého, konceptu.

1. Výchovní koncert

1.1 Pojem výchovní koncert

Přesná definice pojmu výchovní koncert není jednotně stanovena. Na základě prostudování literatury k mé bakalářské práci, která se zabývala tématem výchovných koncertů, je citována vlastní definice: „*Výchovní koncert můžeme chápat jako hudební produkci, určenou žákům, která se většinou koná v době vyučování. Může být určena také rodičům s dětmi. Zpravidla ji doprovází mluvené slovo, které posluchačům pomáhá zaměřovat jejich pozornost a v hudbě se lépe orientovat. Hlavním cílem výchovných koncertů je nadchnout mladé publikum a získat jej k návštěvě koncertů ve volném čase. Výchovní koncerty mohou také přispět ke zvýšení kulturní úrovně a zlepšení společenského chování mladé generace.*“⁶

1.2 Historie výchovných koncertů v českých zemích

Přiblížit hudbu publiku, zejména mluveným slovem, se lidé ve větší míře snažili až v 19. století. Pokusy o popularizaci hudby lze však najít i dříve v historii. Příkladem je boloňská Hudební akademie, kde bylo zvykem už počátkem 17. století „*informovat návštěvníky koncertu o zvláštnostech provozované hudby. Činili tak sami virtuosové, většinou skladatelé a interpreti v jedné osobě.*“⁷

V českých zemích byl od nepaměti kladen důraz při výuce hudby na zpěv, později na hru na nástroj a poslech hudby zůstával dlouhá léta upozaděn. Změny nastaly až mezi lety 1890–1914, kdy probíhalo hnutí za uměleckou výchovu. V jeho čele stál Otakar Hostinský⁸, který usiloval o socializaci umění, tedy zpřístupnění hudby všem, nejen ve městech, ale i na venkově. Po založení České filharmonie v roce 1901 byly pořádány koncerty s výkladem hudby.⁹ Začaly se též provozovat první koncerty pro žáky pražských škol. V roce 1906 byl založen Komitét pro uměleckou výchovu mládeže. Komitét pořádal koncerty zdarma, zpočátku byly bez průvodního slova, avšak s tištěnými programy. Zdeněk Nejedlý¹⁰ tento způsob o rok později

⁶ HÜBNEROVÁ, Alena. *Výchovní koncerty Filharmonie Hradec Králové*, Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. Bakalářská práce. Str. 11.

⁷ DRÁBEK, Václav. *Popularizace hudby*. Jinočany, 1992. ISBN 80-854-6784-4. Str. 5.

⁸ Otakar Hostinský (1847–1910) byl český estetik, teoretik hudby a divadla.

⁹ GREGOR, Vladimír a Tibor SEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. Comenium musicum (Supraphon). Str. 60.

¹⁰ Zdeněk Nejedlý (1878–1962) byl český historik, muzikolog, politik.

kritizoval jako málo instruktivní a neohlížející se na věkové zvláštnosti posluchačů. Z tohoto důvodu jej poté doplnil mluveným slovem učitel Adolf Piskáček¹¹. Tyto koncerty se následně staly vzorem pro podobné produkce, jež se konaly v okresu Olomouc, Turnov a Kolín. Odborné rady, jak přiblížit mládeži národní i světovou kulturu na základě výchovných koncertů a oper, zveřejňoval v tisku Konrád Pospíšil¹² – významný pražský pedagog.¹³

Spolu se vznikem samostatné Československé republiky v roce 1918 rostla intenzita boje za reformu hudební výchovy. „*Vladimír Helfert ve spise Základy hudební výchovy na nehudebních školách vědecky zdůvodnil nový obsah předmětu a jeho místo v soustavě všeobecného vzdělání. Helfert také podtrhnul nutnost výuky hudební výchovy od vstupu dítěte do školy až po maturitu a zrovnoprávnil poslech hudby jako složku, směřující k poznání a chápání vrcholných hudebních děl minulosti i současnosti.*“¹⁴

Po roce 1920 se několik let snažili Ferdinand Krch¹⁵ a Josef Kříčka¹⁶ o hudební besedy v Domě dětství v Horním Krnsku, které by poskytovaly komplexní rozvoj žáků při poslechu. K besedám byl přidružený i tanec, kreslení, poezie, dále probíhaly rozhovory a jiné složky motivující k poslechu hudby. Od roku 1923 se konaly umělecko-výchovné koncerty také na Pražské konzervatoři. Průvodní slovo si zajišťovali sami studenti.

V roce 1930 bylo v nových osnovách hudební výchovy kodifikováno, že kromě výchovy ke zpěvu a hudební teorie je nutné i porozumění hudebním dílům. Na to reagoval Československý rozhlas a o rok později zavedl pravidelné školní vysílání. Cílem bylo jednak zvýšit pěveckou aktivitu dětí, posilovat jejich lásku k hudbě a rozšiřovat jejich vědomosti. Hudba byla přenášena z gramofonových desek, ale přibývalo také přímých přenosů. Průvodního slova se ujali například skladatele Josef Bohuslav Foerster, Josef Suk či Jan Kubelík.¹⁷

¹¹ Adolf Piskáček (1873–1919) byl český dirigent Akademického orchestru a sbormistr pražského Hlaholu, pod pseudonymem Jan Hořec působil jako skladatel a spisovatel.

¹² Konrád Pospíšil (1859–1910) byl český hudební pedagog, autor učebnic.

¹³ GREGOR, Vladimír a Tibor ŠEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. Comenium musicum (Supraphon). Str. 61.

¹⁴ DRÁBEK, Václav. *ABC výchovných koncertů: (výchovné koncerty jako systém)*. Praha: Divadelní ústav, 1987. Str. 8.

¹⁵ Ferdinand Krch (1919–1973) byl český pedagog, reformátor, redaktor časopisů pro děti a mládež.

¹⁶ Josef Kříčka. (1888–1969) byl český hudební skladatel, tvůrce učebnic hudební výchovy.

¹⁷ GREGOR, Vladimír a Tibor ŠEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. Comenium musicum (Supraphon). Str. 97.

Od roku 1931 byly pořádány hudební besedy na školách. Adolf Cmíral¹⁸ zde zdůrazňoval zásady, aby koncerty byly organizovány soustavně, aby bylo přihlíženo k věku posluchačů, aby se interpretačně jednalo o stylové provedení a poukazoval také na důležitost slovního výkladu. Úspěch hudebních besed a jejich rozšíření nezastavila ani druhá světová válka. Současně s besedami se rozvíjely další výchovné koncerty po celé zemi. Koncerty byly spíše komorního rázu¹⁹, ale například v Praze se zapojoval do vzdělávacích vystoupení i velký symfonický orchestr. Nejdříve to byla Česká filharmonie, od roku 1934 i nově vzniklý Orchestr F. O. K.²⁰

Díky založení Společnosti pro hudební výchovu v Praze v roce 1934 byl o dva roky později uspořádán kongres, kterého se zúčastnilo 600 delegátů z 19 zemí, a proběhla tak významná výměna zkušeností a poznatků. Velkou inspirací bylo například Divadlo dětské opery a baletu z Moskvy nebo dirigent Robert Mayer z Londýna, který vedl výchovné koncerty s filharmonií již od roku 1925. Několik týdnů předem poslal učitelům metodické listy, notové přílohy, gramofonové desky. Sám si tyto koncerty uváděl, hrál témata na klavír, pak s orchestrem a až poté provedl celé dílo.

V poválečném období mezi lety 1945–1948 bylo uzákoněno vysokoškolské vzdělání učitelů hudební výchovy. Byly založeny Akademie múzických umění v Praze a Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Hudební výchova byla zařazena mezi povinné předměty do všech typů škol. Docházelo k probouzení chuti zpívat a poslouchat hudbu na prvním stupni a k uvědomělému přijímání hudební kultury na stupni druhém.

Roky 1949–1956 jsou významné první ucelenou koncepcí výchovných koncertů v Gottwaldově v podání Filharmonie pracujících²¹ v čele s organizátorem Františkem Bláhou²². Projekt zahrnoval dva až tři koncerty pro žáky každého ročníku všech typů škol, tedy přibližně dvacet edukačních koncertů během povinné školní docházky. Bláha žáky aktivizoval zpěvem, hudebními hádankami, soutěžemi, promítáním názorných ukázek na diapozitivech. Zprvu měl projekt velké úspěchy, stal se vzorem pro podobné koncerty v Praze, Brně, Ostravě, Olomouci, Znojmě, Jihlavě, Plzni, Kolíně atd. Kritika však napadala Bláhův slovní doprovod jako příliš

¹⁸ Adolf Cmíral (1882–1963) byl hudební pedagog, publicista a skladatel.

¹⁹ Jmenujme jeden z nejvýraznějších komorních souborů té doby – České kvarteto.

²⁰ Zkratka FOK znamená počáteční písmena slov Film – Opera – Koncert. Nyní se tato organizace jmenuje Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK.

²¹ Původně Symfonický orchestr Národního podniku Baťa. Nyní Filharmonie Bohuslava Martinů.

²² František Blaha (1912–1984) byl český sbormistr, kulturní pracovník, učitel hudební výchovy.

subjektivní a charakter koncertů až moc estrádní. Bláha se tedy po sedmi letech vedení výchovných koncertů vzdal.²³

V roce 1947 vznikla v Praze na popud belgické organizace Jeunesses Musicales Hudební mládež²⁴. Založil ji Ivan Medek²⁵ s dirigentem Rafaelem Kubelíkem po impulsu Václava Talicha. Ideovým základem je zprostředkovat a usnadnit mladým lidem přístup k umělecky hodnotné hudbě. Hudební mládež existuje dodnes a dává možnost setkávat se s přáteli podobných zájmů z celé České republiky na festivalech, letních hudebních táborech, seminářích, koncertech, divadelních představeních apod.²⁶

Koncem 50. let se z iniciativy ředitele Lidové školy umění v Chebu²⁷ Miroslava Mayera ve spolupráci s místními umělci propagovala akce Výchova k umění. Heslo znělo: „*Každé dítě každé školy přivést minimálně jednou za rok na koncert.*“ Mayer kladl důraz na kombinace různých druhů umění, společenskou výchovu a hodnocení koncertu. Optimálním zakončením projektu byl zájezd do Národního Divadla v Praze.

V 60. letech pořádal Svaz československých skladatelů koncerty či besedy určené i dospělým návštěvníkům. Na těchto koncertech zněly často skladby soudobých českých autorů, kteří byli někdy také interprety²⁸. S rozvojem České televize se objevovaly nové hudební pořady: *Zaostřeno na hudbu*, *Televizní konzervatoř*, přenosy oper, krátké filmy jako například *Bohuslav Martinů – Otvírání studánek*, *Leoš Janáček – Taras Bulba* aj.²⁹

S novou myšlenkou přišel v letech 1966–1968 Leonard Bernstein³⁰ s Newyorskou filharmonií a jeho pořadem *Koncerty pro mladé publikum*. Snažil se o překonání bariéry mezi vážnou a zábavnou hudbou, ale hlavně se pokoušel vyvrátit to, že hudba něco znamená. Jak píše

²³ DRÁBEK, Václav. *ABC výchovných koncertů: (výchovné koncerty jako systém)*. Praha: Divadelní ústav, 1987. Str. 10.

²⁴ Hudební mládež je nezisková organizace, která sdružuje mladé lidi zajímající se o kulturu a umění, zejména hudbu, divadlo, tanec, film, literaturu a výtvarné umění.

²⁵ Ivan Medek (1925–2010) byl český novinář, původní profesí muzikolog, tajemník spolku pro komorní hudbu.

²⁶ *Historie hudební mládeže*. Hudební mládeže [online]. 2020 [cit. 2020-05-21]. Dostupné z: <https://www.hudebnimladez.cz/>

²⁷ Nyní Základní umělecká škola Jindřicha Jindřicha Cheb.

²⁸ Jednou z těchto osobností byl i Petr Eben.

²⁹ DRÁBEK, Václav. *ABC výchovných koncertů: (výchovné koncerty jako systém)*. Praha: Divadelní ústav, 1987. Str. 7–22.

³⁰ Leonard Bernstein (1918–1990) byl americký dirigent, hudební skladatel, klavírista, hudební popularizátor a pedagog.

ve své knize *O hudbě: „Hudba prostě je – sama o sobě.“*³¹ Podobně jako Bernstein, navrhl ve stejné době výchovné koncerty v českých zemích Ilja Hurník s Janáčkovou filharmonií Ostrava. Koncerty měly poutavou formu i obsah, dařilo se oslovit dětské publikum. Ohlas byl tak velký, že z nahrávek v roce 1972 vznikl metodicky utříděný celek osmi gramofonových desek *Umění poslouchat hudbu*. Věroslav Němec³² zveřejnil v roce 2005 recenzi v Časopisu harmonie, kde hodnotí tento projekt slovy: „*Více než třicet let, které od té doby uplynuly, neubralo tomuto jedinečnému projektu na kvalitě ani v nejmenším. Ilja Hurník nás provádí hudebním světem vlídně, přátelsky, zasvěceně, a přitom s humorem, věcné informace omezuje na nejnútnejší míru, hudební ukázky dává velmi opatrně, aby posluchače neodradil, ale spíš, aby vzbudil chuť k dalšímu hledání a zkoumání. Dozvíme se tu, co všechno vlastně hudba umí, z čeho se dělá a jaké jsou její výrazové prostředky, jaké možnosti má skladatel, jaké interpret. Co chvíli pak Ilja Hurník zaměstná posluchače nějakou hádankou, co chvíli zpestří svůj výklad pohádkou, či spíše bajkou, v níž se hudební nástroje chovají jako lidé.*“³³

Od roku 1973 uváděla Česká filharmonie cyklus výchovných koncertů *Česká filharmonie hraje a hovoří* doprovázený slovy šéfdirigenta Václava Neumanna, který se snažil přiblížit základní hodnoty české i světové orchestrální hudby. Vzhledem k velké oblíbenosti se koncerty konaly až do roku 1980.³⁴

1.3 Výchovné koncerty současnosti

V současné době pořádají výchovné koncerty již všechny filharmonie v České republice. Za zmínku stojí například vzdělávací programy České filharmonie *Pro děti s rodiči*, *Pro dospívající/dospělé posluchače* a *Pro školky a školy*. Těchto koncertů je například na březen 2020 naplánováno dvacet osm. Samozřejmě se jedná o reprízy a některé koncerty jsou komorní, jiné symfonické.³⁵ Pražská komorní filharmonie se edukačním programům věnuje již více než deset

³¹ BERNSTEIN, Leonard, GOTTLIEB, Jack, ed. *O hudbě: koncerty pro mladé publikum*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-120-4. Str. 13.

³² Věroslav Němec (*1952) je český hudební editor a redaktor, klavírista, pedagog muzikolog, hudební publicista.

³³ HURNÍK, Ilja. *Umění poslouchat hudbu*. Časopis Harmonie [online]. 2005 [cit. 2020-01-23]. Dostupné z: <https://www.casopisharmonie.cz/recenze/ilja-hurnik-umeni-poslouchat-hudbu.html>

³⁴ MACKŮ, M. *Česká filharmonie hraje a hovoří*. Česká televize [online]. 1979 [cit. 2020-01-20]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/897469-ceska-filharmonie-hraje-a-hovori/279340344310001-b-smetana-vysehrad/>

³⁵ *Koncerty a programy pro děti i dospělé*. Česká filharmonie [online]. 2020 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.ceskafilharmonie.cz/program/vzdelavaci-programy/>

let a zapojuje také herce, kteří pomáhají intenzivnější interakci s dětským publikem.³⁶ Velmi populární jsou poslední dobou výchovné koncerty pražského violoncellového kvarteta. Prague Cello Quartet přispívá k hudební vzdělanosti mládeže svým projektem *Postavte se k hudbě cellem*. Jejich slogan zní: „*Výchovný koncert, u kterého nebudou žáci i studenti chtít, aby skončil.*“ K hudbě připojují ještě program o etiketě.³⁷ Komorní filharmonie Pardubice nabízí dvě stálá představení v Sukově síni Domu hudby v Pardubicích v plném obsazení orchestru a tři komorní představení v netradičních nástrojových skupinách, s nimiž jezdí do škol.³⁸

Filharmonie Hradec Králové má speciální abonentní řadu určenou pro edukační koncerty. Jedná se o sobotní odpolední koncerty pro rodiče s dětmi, které moderuje Lukáš Hurník³⁹. Několikrát za rok pořádá Filharmonie Hradec Králové dopolední koncerty pro školy. Zde patří mezi nejvýraznější osobnosti dirigent a moderátor Miloš Machek nebo americký dirigent Paul Muffray. V roce 2020 se měl uskutečnit také projekt *Filharmonie plná mládí*, kde by talentovaní žáci základních uměleckých škol Královéhradeckého kraje účinkovali společně s filharmonií na koncertech pro školy.

Královéhradecké kvarteto se snaží pěstovat u nejmladší generace úctu k umění, a především k živé hudbě pomocí výchovných představení, a zvláště pak divadelní hrou *Housle napříč žánry*. „*Jak již sám název napovídá, tahle hra s lehkým nádechem cimrmanovské přednášky Vám představí housle a vše, co je možné na ně zahrát. Kromě hudebních ukázek v podání Královéhradeckého kvarteta se můžete těšit na ztvárnění období a stylů tancem, účinkuje Taneční divadlo Honzy Pokusila. Představení je nabitě hudebními ukázkami od pravěku přes baroko, klasicismus, romantismus, modernu až po současnou hudbu filmovou či populární. Je vhodné pro všechny věkové kategorie, každý si přijde na své, ale z pedagogického hlediska má jistě největší význam pro ty, co o vývoji hudby již něco vědí a pomůže jim tak upevnit znalosti.*“⁴⁰

Koncerty pro školy pořádá v dnešní době také několik základních uměleckých škol, kde jsou interprety sami žáci a příbuzností věku publika dokážou pro daný nástroj více nadchnout.

³⁶ *Edukační koncerty pro školy*. PKF — Prague Philharmonia [online]. 2020 [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: <https://www.pkf.cz/skoly/>

³⁷ *Školní koncerty*. Prague Cello Quartet [online]. 2020 [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: <https://pcq.cz/pro-skoly/>

³⁸ *Porady pro školy*. Komorní filharmonie Pardubice [online]. 2020 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.kfpar.cz/porady-pro-skoly>

³⁹ Lukáš Hurník (*1967) je český hudební skladatel, hudební publicista, moderátor, syn českého skladatele Ilji Hurníka.

⁴⁰ *Výchovná představení*. Královéhradecké Kvarteto [online]. 2020 [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://kvartetohk.cz/sluzby/vychovna-predstaveni>

Některé z konzervatoří využívají koncerty pro vrstevníky na středních školách jako „obehrávky“ programů svých studentů. Větší přínos mají však pro interprety samotné než pro posluchače.

1.4 Klasifikace koncertů vzdělávacího charakteru

Podle různých aspektů náhledu existuje mnoho dělení koncertů vzdělávacího charakteru. Výchovné koncerty lze například rozdělovat podle způsobu interpretace na koncerty s uplatněním sólové hudby, komorní hudby, symfonického orchestru, pěveckého sboru či na operní představení nebo podle hudebních forem a obsahu, eventuálně kombinací obojího. Drábek zdůrazňuje: „*Společným cílem všech forem popularizace je přispět k lepšímu chápání hudby, k navození její adekvátní recepce.*“⁴¹

Ilja Hurník rozděluje tento typ koncertů na hudební instruktáž, zaměřenou více informativně, dále na hudební besedu, jejíž základem je dialog a vlastní výchovný koncert.

Rozdělení Jany Knapkové⁴² bere v potaz osm kritérií. Prvním z nich je cíl, ten může být zaměřen na prohloubení znalostí z hudební nauky nebo na hudební prožitok. Druhým kritériem je přiměřenost věku, to znamená rozdělení na koncerty pro žáky z mateřské školy, základní školy, střední školy, z učiliště a koncerty pro starší mládež. Dalším kritériem je forma prezentace, zda se jedná o besedu nebo třeba kvíz a jak je formováno průvodní slovo, jestli jej zajišťuje pedagog, konferenciér či interpret. Pátým kritériem je vztah věcnosti a zážitku, tedy poměr učiva a prožitku. Šestým kritériem je prostředí, kde se koncert odehrává. Může to být například škola, tělocvična nebo koncertní síň. Předposledním kritériem je míra aktivity žáků v průběhu koncertu, například pomocí zpěvu, her, hádanek, soutěží, aj. Na závěr zdůrazňuje kritérium návaznosti, zda se jedná o cyklické či jednorázové koncerty.

Václav Drábek zjednodušil dělení výchovných koncertů do tří základních typů, a to na koncerty s výkladem, komponované pořady a hudebně dramatické žánry. K rozdělení Jany Knapkové doplňuje Drábek navíc kritérium původnosti a tematičnosti. Zda je hudba speciálně komponovaná nebo je koncert sestavený z děl různých autorů a je-li společná idea nebo třeba autor skladeb.⁴³

⁴¹ DRÁBEK, Václav. *Popularizace hudby*. Jinočany, 1992. ISBN 80-854-6784-4. Str. 8.

⁴² KNAPKOVÁ, Jana. *Typologie koncertů pro mládež*, Estetická výchova č. 2/1979.

⁴³ DRÁBEK, Václav. *ABC výchovných koncertů: (výchovné koncerty jako systém)*. Praha: Divadelní ústav, 1987. Str. 46.

1.5 Tvorba a realizace výchovného koncertu

Při tvorbě koncertu edukačního rázu je žádoucí mít vytvořený scénář, promyšlenou dramaturgii i průvodní slovo. Spolupráce interpreta, konferenciéra, pořadatele a pedagoga by měla být samozřejmostí, někdy však může tyto čtyři funkce vykonávat jedna osoba. Blíže je o tomto pojednáno v následujících kapitolách. Drábek velice stručně definoval přípravu výchovného koncertu: „*Hodnotná popularizace hudby je něco mezi muzikologií, pedagogikou a uměním.*“⁴⁴

1.5.1 Scénář

Základem scénáře je přesné vymezení námětu, sledování jasného didaktického cíle, navázání na školní vzdělávací program. Pro samostatný koncert s průvodním slovem stačí literární scénář se zachycením hudebních ukázek, aktivizačních her atd. Jedná-li se o komponovaný pořad nebo dokonce pásmo pořadů, je nutné do scénáře uvést veškeré technické požadavky týkající se využití světel, kulis, dataprojektoru či zvukaře.⁴⁵

1.5.2 Dramaturgie výchovného koncertu

Dramaturgie výchovných koncertů by měla být hluboce promyšlená a úzce spjatá s průvodním slovem, aby hudbě i slovu porozuměla cílová skupina posluchačů. Skladby by měly mít přiměřenou délku i obsah odpovídající věku žáků. Platí zde efekt prvního dojmu, je žádoucí zaujmout první skladbou. Stejně tak důležitý je výběr poslední skladby, protože právě ta zanechá v publiku nejsilnější dojem. Na základě atraktivity úvodní a závěrečné skladby si posluchače můžeme získat pro další vystoupení. Skladby náročnější na soustředění by měly být podle Drábka zařazeny v první části koncertu, v závěru by měly být kompozice kratší a efektnější.⁴⁶

Ideální poměr hudby a slova je podle Drábka při edukačním koncertě dvě ku jedné. Drábek popisuje dvě další zásady. První z nich je moment překvapení, kde by měla hudba zaznít ještě před průvodním slovem. Další zásadou je směřování koncertu k vrcholu, který by měl přijít na úplném konci programu, a po kterém by se již nemělo nic říkat. Drábek také zdůrazňuje

⁴⁴ DRÁBEK, Václav. *Popularizace hudby*. Jinočany, 1992. ISBN 80-854-6784-4. Str. 6.

⁴⁵ DRÁBEK, Václav. *Popularizace hudby*. Jinočany, 1992. ISBN 80-854-6784-4. Str. 56.

⁴⁶ Tamtéž.

posloupnost od hudby programní⁴⁷ k hudbě absolutní⁴⁸, od jednoduché formy po složitou, od malého obsazení po velké a od hudby staré až po hudbu současnou.

Dramaturgicky je možné vycházet z různých hledisek. U nejmenších posluchačů se jedná například o hudební pohádky sestavené z rozmanitých skladeb tak, aby dokreslily atmosféru děje. U vyspělejších posluchačů je časté, že je koncert zaměřen tematicky a jednotícím prvkem je například život a dílo hudebního skladatele, hudební forma, historické období, ale může jím být i školní vzdělávací program a jiné aspekty. Pro méně zkušené publikum navrhuje Drábek sestavit koncert z programní hudby, která se inspiruje například zvířaty, počasím apod. To je však v rozporu s Bernsteinovou teorií absolutní hudby.

1.5.3 Průvodní slovo

Hlavním cílem průvodního slova je připravit a prohloubit zážitek z hudby, a inspirovat posluchače k uvědomělému a kreativnímu poslechu.⁴⁹ U průvodního slova jsou žádoucí tři hlavní funkce. Funkce výkladová – stručná charakteristika skladby z hlediska historické souvislosti nebo hudební formy. Zde by se mělo uplatňovat tzv. umění zkratky, schopnost hovořit prostě o složitém, s vtipem, nadsázkou, používat přirovnání k běžnému životu, neotrávit žáka výkladem ještě před poslechem, ale naopak ho nabudit. Motivovat pomocí zajímavého detailu k tématu. Je důležité říct jen to, co si posluchač může následně ověřit sluchem, a to, co si může zapamatovat. Další zásadou je funkce spojovací – způsob kompozice pořadu. Měl by mít gradaci a spád, logickou návaznost, výše zmiňovaný poměr hudby a slova. Mluvit by se mělo až po zaznění první skladby a po poslední skladbě by se již nic říkat nemělo. Třetí je funkce aktivizační. V pedagogice obecně platí pravidlo, že čím mladší děti jsou, tím nutnější je aktivizace. Zapojení posluchačů může být verbální (prosté otázky, hádanky), hudební (zpěv, hra na nástroje, rytmická deklamace textu), hudebně pohybové (tanec, různé druhy chůze, hra na tělo). Dalším způsobem aktivního zapojení žáků mohou být soutěže, kvízy, začlenění výtvarného umění aj.⁵⁰

⁴⁷ Druh hudby, která usiluje o vyjádření určitého děje či jevu hudebními prostředky. Vzorem je mimohudební myšlenka, často souvisí s ostatními druhy umění, zejména s poezií a prózou, výtvarným uměním, s náboženstvím, přírodou a historií.

⁴⁸ Někdy abstraktní neboli bezobsažná hudba. Působí na posluchače pouze hudebními prostředky a neklade si za cíl vytvářet v posluchačích mimohudební obrazy.

⁴⁹ BARVÍK, Miroslav. *Jak poslouchat hudbu*, Praha, 1962. ISBN 24-068-62. Str. 90–92.

⁵⁰ DRÁBEK, Václav. *ABC výchovných koncertů: (výchovné koncerty jako systém)*. Praha: Divadelní ústav, 1987. Str. 50–53.

1.5.4 Konferenciér

Základním pilířem navázání kontaktu publika s hudbou je při takových koncertech konferenciér – uvaděč výchovných koncertů. Někdy je to sám skladatel či dirigent, jindy některý z hráčů hudebního tělesa, často také herec nebo učitel. Jeho rolí ale není jen přečíst program a vysvětlit význam hudby. Uvaděč by měl jít příkladem ve všech směrech, ať už se jedná o vzhled, tedy to, jak je oblečený a učený, zda využívá přirozenou chůzi, přiměřenou gestikulaci a mimiku. Měl by volit spisovná slova, dobře artikulovat a mít promyšlené nádechy, pauzy, akcenty. Tempo jeho řeči by mělo být přiměřené pro udržení pozornosti. Pro roli konferenciéra je nezbytný partnerský vztah k publiku. Průvodce koncertem by se měl vyvarovat nadužívání superlativů, zdůrazňování vlastních hodnot a postojů. Měl by žáky či studenty nechat, ať si vytvářejí vlastní názor, pouze jim ukázat směr.⁵¹

1.5.5 Metodický list

Správně vytvořený metodický list obsahuje název pořadu, pro který ročník je koncert určen, jak dlouhá je produkce a na co je program zaměřen. Dále obsahuje tematický okruh, výchovně vzdělávací cíl, program koncertu, informace o účinkujících. Součástí dokumentu by měly být také metodické pokyny k poslechu a rovněž metodické pokyny k následnému využití pořadu v hodinách hudební výchovy.⁵² Při tvorbě metodického listu je nezbytná spolupráce dramaturga a pedagoga. Dramaturg volí vhodné skladby, zajišťuje jejich pestrost, hodnotu a soulad. Pedagog dohlíží na edukační přínos koncertu, přiměřenost dramaturgova návrhu. Tvůrcem metodického listu může být pedagog a dramaturg v jedné osobě.

1.5.6 Interpret

Jednu z hlavních úloh při oslovení publika má interpret. Především na účinkujících záleží, zda hudba návštěvníky koncertu osloví, ať už je to hudba jakákoliv. Samozřejmým základem je technické zvládnutí skladby s nadhledem a tvůrčí schopnost umělce. Posluchači velmi často srovnávají výkon interpreta s tím, co znají z médií. Velký význam má stejně jako u konferenciéra

⁵¹ DRÁBEK, Václav. *Popularizace hudby*. Jinočany, 1992. ISBN 80-854-6784-4. Str. 58.

⁵² DRÁBEK, Václav. *ABC výchovných koncertů: (výchovné koncerty jako systém)*. Praha: Divadelní ústav, 1987. Str. 57.

vizuální dojem a umění interpreta vystupovat. Nabízí se možnost koncerty mladému publiku ztraktivnit hráčem nebo zpěvákem z jejich věkové kategorie. Nadaný žák základní umělecké školy či posluchač konzervatoře může svým talentem oslovit spolužáky mnohem snadněji než interpret o několik generací starší.⁵³

1.5.7 Pořadatel

Vydaření výchovného koncertu není závislé pouze na interpretech a publiku, nýbrž i na pořadatel. Posláním pořadatele je usnadňovat komunikaci mezi jevištěm a hledištěm. Na starosti má činnost propagační a organizační. Pořadatel je velmi často vázán s umělci prostřednictvím smlouvy. Nejčastěji se jedná o smlouvu o dílu nebo dohodu o pracovní činnosti. Smlouva by měla obsahovat základní parametry jako místo, termín a čas koncertu, program, honorář, cestovné a event. údaje o ubytování. Dále by měly být uvedeny informace o zpřístupnění sálu účinkujícím před začátkem, specifikace technického vybavení, jako jsou světla, praktikáby, židle, mikrofony aj. Smlouva by měla obsahovat informaci týkající se zázemí pro účinkující a případná fakta o stavu nástrojů, které jsou na místě k dispozici. Pořadatel se rovněž nemalou měrou podílí na úspěchu výchovných koncertů prostřednictvím upravenosti interiérů, kvalitou služeb a celkovou péčí, kterou věnuje návštěvníkům.⁵⁴

1.5.8 Příprava, hodnocení a následné využití ve výuce hudební výchovy

Základem přípravy žáků na koncert v dnešní době je především prohloubení zážitku z poslechu hudby.⁵⁵ Podle Jaroslava Herdena má poslech čtyři dynamické fáze.⁵⁶ První je fáze motivační. Cílem je zaujmout a nadchnout pro poslech před začátkem hudby. Ať už zadáním úkolu nebo třeba zajímavostí ze života skladatele. Poté je fáze průpravná, soubor cvičení, které aktivizují žákovo myšlení a navodí ho na dominantní prvky díla. Dále pracovní fáze, jenž obsahuje první poslech díla, pojmenování dojmů a analýzu hudebně výrazových prostředků, v závěru opakovaný poslech díla. Následuje poslední fáze a tou je beseda. Zopakuje vědomosti, určí hudební formu

⁵³ DRÁBEK, Václav. *Popularizace hudby*. Jinočany, 1992. ISBN 80-854-6784-4. Str. 60–63.

⁵⁴ DRÁBEK, Václav. *ABC výchovných koncertů: (výchovné koncerty jako systém)*. Praha: Divadelní ústav, 1987. Str. 62.

⁵⁵ HERDEN, Jaroslav. *Realizace poslechu hudby v podmínkách současné Hudební výchovy*. In *Musica viva in schola XIV*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1918-2. Str. 26.

⁵⁶ HERDEN, Jaroslav. *Možnosti modelování didaktické situace při poslechu hudby*. Hudební výchova v profilu žáka základní školy, Praha 1985, UK. Str. 59–71.

a přináší nové poznatky. Eva Jenčková přidává další část, tzv. ověření v činnostech, například tancem, pantomimou, hrou na nástroje, hrou na tělo, rytmickou deklamací textu či zpěvem.⁵⁷

Přítomnost pedagoga na takovém koncertu by měla být samozřejmostí. Hodnotit koncert by měli žáci nejen potleskem, ale také slovně či pomocí dotazníku. Rovněž pedagogové by měli poskytnout zpětnou vazbu všem, kteří se na koncertě podíleli.

Hlavním cílem výchovných koncertů je získat zájem návštěvníků o kulturu, umění a zejména živou hudbu. Učitel by měl využít zážitky žáků v následných hodinách. Hovořit s nimi o pocitech i nabytých vědomostech. Získané zkušenosti mohou sloužit k upevnění znalostí, uvedení kontextu nebo jako motivace k dalším hudebním činnostem ve výuce, a to jak pěveckým, instrumentálním, pohybovým i poslechovým.

⁵⁷ HERDEN, Jaroslav, Eva JENČKOVÁ a Jiří KOLÁŘ. *Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice: studium učitelství pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-522-X. Str.48.

2. Poslech hudby

Alexander Waugh⁵⁸ cituje ve své publikaci *Vážná hudba – Nový přístup k poslechu* Heinricha Heina „*Hudba je podivná věc. Téměř bych řekl, že zázrak. Neboť tkví napůl mezi ideou a jevem, mezi duchem a hmotou, jakýsi mlhavý prostředník nepodobný všemu tomu, co zprostředkovává – duch, který se projevuje v čase a hmota, která se dokáže projevit mimo prostor.*“⁵⁹

Zaměříme-li se na hudbu uměleckou, bylo na ní v dávných dobách pohlíženo jako na snobismus a tento názor ve společnosti doznívá dodnes. Je zde zřejmá souvislost s tím, že chudší vrstvy neměly tolik možností přijít do kontaktu s vážnou hudbou. Spousta pedagogů se bohužel i dnes omezuje na hudbu lidovou a populární, a proto často ani v hodinách hudební výchovy není prostor na přiblížení vážné hudby širší skupině posluchačů. Dříve panovala dokonce mylná představa o tom, že jen daná kultura se může těšit ze své hudby. Tak jako se měnila hudba, měnil se okruh jejích posluchačů. Nejprve to byla aristokracie, poté měšťanské domácnosti, a nakonec díky rozhlasu a dalším médiím se u nás dostalo přístupu k vážné hudbě všem.

Protože se při poslechu hudby jedná o subjektivní zkušenost každého jedince, nemůžeme hovořit o správné ani špatné emocionální reakci na nějakou skladbu. Také to, že jsou některá díla líbivá, ještě nemusí nutně znamenat jejich uměleckou méněcennost. Lidé v sobě mají nepotlačitelnou potřebu přičítat všemu určitý význam a s hudbou to není jiné. Přitom hudba sama o sobě žádný význam nenese. Je všeobecně známé, že jsou u populace oblíbenější skladby, kterým byl nějaký význam připsán (např. *Vltava* Bedřicha Smetany, *Čtvero ročních dob* Antonia Vivaldiho apod.) anebo písně, jež nesou text. Přesto je lepší hledat smysl znějící hudby ve společné zkušenosti, ať už je to nálada, pocit či představa. Waugh píše: „*Poslech vážné hudby nevyžaduje výjimečné intelektuální úsilí či rozsáhlé hudební znalosti a dovednosti. Když se do hudby zamilujete, chcete se o ní nevyhnutelně dozvědět více, ale k tomu abyste měli z hudby požitek, není nutné být odborníkem.*“⁶⁰

⁵⁸ Alexander Evelyn Michael Waugh (*1963) je anglický spisovatel, kritik a žurnalista.

⁵⁹ WAUGH, Alexander. *Vážná hudba – Nový přístup k poslechu*. Bratislava: Slovo. 1995. ISBN: 80-85711-20-6. Str. 11.

⁶⁰ WAUGH, Alexander. *Vážná hudba – Nový přístup k poslechu*. Bratislava: Slovo. 1995. ISBN: 80-85711-20-6. Str. 14.

Waugh uvádí, že mnoho rodičů pochybuje o muzikalitě svých dětí i o vlastním hudebním nadání. Dalo by se to ovšem přirovnat k barvosleposti. Neschopnost rozlišování barev může člověka omezit ve tvorbě i vnímání obrazů, ale procento skutečně barvoslepých lidí je minimální. Právě podle fyziologických a psychických vlastností člověka se tvoří jeho zájmy a názory, a to vše ovlivňuje vnímání hudby. Nelze to hodnotit jako špatné a dobré. Někdo upíná pozornost více k rytmu, jiný k melodii, a právě v této „bezvýznamovosti“ je poslech hudby naprosto unikátní.⁶¹

Profesor Akademie múzických umění v Praze Miloš Hons hodnotí poslech hudby z pedagogického hlediska takto: „*Poslech hudby patří v hudební pedagogice k činnostem nejnáročnějším a nejproblematičtějším. Nabaluje se na něj široký komplex kognitivních aktivit a vzdělávacích cílů, zasahujících od elementárních teoretických znalostí až ke komplexnímu poznávání hudební historie – stylů, žánrů, osobností atd. To vše pochopitelně s požadavkem estetického prožitku. Pedagogický význam pojmu „rozumění hudbě“ vypovídá o snaze uchopit rozumem něco racionálně neuchopitelného. Přesto je racionální „dešifrace“ hudebního projevu důležitou cestou k jeho porozumění.*“⁶²

Důležité je kreativní pojetí poslechu hudby – rozeznání hudebně výrazových prostředků, jako melodie, rytmus, harmonie, dynamika, barva. Posлуhač by měl rozpoznat princip kontrastu a gradace, uspořádat hudební tvorbu, pojmenovat emoční škály, odhadnout funkčnost hudby a zhodnotit adekvátnost prostředí.⁶³

2.1 Vztah člověka k hudbě

Pro mnohé žáky je škola jediným místem, kde se s uměleckou hudbou setkají. Cílem hudební výchovy by mělo být vypěstování vztahu k hudbě a navedení žáků k tomu, aby se hudba stala jejich životní potřebou, spíše než předání znalostí a vědomostí.⁶⁴ Pro děti z mateřské školy je hudba spojována s pohádkami, říkankami a hrami. Předškoláci zpívají jednoduché písničky, často si vymýšlejí vlastní nápěvy i slova a na rytmus písně reagují pohybem. Žáci mladšího školního věku se rádi podílejí na vokálně instrumentálních činnostech. S nadšením zpívají

⁶¹ WAUGH, Alexander. *Vážná hudba – Nový přístup k poslechu*. Bratislava: Slovo, 1995. ISBN: 80-85711-20-6. Str. 15.

⁶² HONS, Miloš. *Několik úvah nad "prostorovostí" hudebních struktur*. Hudební fakulta AMU, Praha, 2003. ISBN 80-902912-3-6. Str. 37.

⁶³ MOTL, Milan. *Eva Jenčková a její podíl na profilaci české hudební pedagogiky*. Hradec Králové: Tandem, 2019. ISBN 978-80-86901-86-2. Str. 81–82.

⁶⁴ TOMANOVÁ, Milena. *Problémy poslechu hudby ve škole*. In *Musica viva in schola XVI*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1918-2.

lidové i populární písňe a snadno si zapamatovávají rytmus i text. Náměty na písňe získávají v televizi, rádiu či na internetu. Vážná hudba, stejně jako jazz, mládež příliš nezajímá. Během pubescence se vztah člověka k umění změní. Dospívající mají oblíbené zpěváky a zpěvačky a život celebrit je zajímá více než samotná interpretace. Nezáleží jim tolik na kvalitě skladby. Při poslechu se orientují hlavně díky opakování hudebních myšlenek a kontrastům. V paměti jim utkvívají snadno zapamatovatelné úseky. Poslouchají převážně soudobou populární hudbu. Adolescent se snaží nalézt sám sebe. Je schopen racionálně uvažovat a pochopit i obtížnější díla na poslech. Snaží se být oblíbený mezi spolužáky, co nejvíce moderní, nejen v oblékání, ale právě i ve výběru hudby k poslechu. Vztah dospělého jedince k hudbě je výsledkem předchozích zkušeností.⁶⁵

2.2 Vnímání hudby a její porozumění

Na poslech hudby bylo dlouhou dobu nahlíženo jako na činnost pasivní. S novou koncepcí hudební výchovy v 80. letech minulého století se však tento pohled na poslech změnil. V čele s osobnostmi Ilji Hurníka, Jaroslava Herdena, Evy Jenčkové nebo Ivana Poledňáka, začalo být k poslechu přistupováno jako k činnosti aktivní. Pokud chce člověk hudbě skutečně porozumět, musí zapojit všechny svoje smysly a psychické síly. Přiměřené chápání hudby potřebuje nejen elementární hudební vzdělání a přiměřenou mentální vyspělost, ale také přípravu žebříčku hodnot. Drábek tvrdí: „*Při objevování světa hudby může mateřská škola hodně vykonat. Nezřídka nahrazuje nedostatek estetické výchovy v rodině, vzbuzuje u dětí radost a vybavuje je základními pěveckými a poslechovými návyky*“⁶⁶

Mladí posluchači často umělé hudbu odmítají. Skutečnou překážkou je ale to, že nejsou na setkání s uměním připraveni. Mládež je při poslechu hudby velmi vnímavá k mimohudebním podnětům, jako jsou kostýmy, světla či choreografie, což je další důvod, proč je pro ně populární hudba atraktivnější. Hudební vkus mladých je ovlivňován skupinami vrstevníků, a především masovými sdělovacími prostředky. Zájem o vážnou hudbu je tedy nutné podchytit již v nejujtlejším věku a systematicky ho dále rozvíjet. Studenti dávají přednost něčemu známému, přehlednému a vůči neznámému nebo složitému často kladou odpor. To je důvod, proč je vážná hudba odrazuje. V umělé hudbě nalezneme pravou krásu často až opakovaným soustředěným poslechem.⁶⁷

⁶⁵ DRÁBEK, Václav. *ABC výchovných koncertů: (výchovné koncerty jako systém)*. Praha: Divadelní ústav, 1987. Str. 28–32.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

3. Hudební výchova na střední škole

Předmět hudební výchova se v dnešní době vyučuje pouze na určitých typech střední škol jako jsou gymnázia a střední pedagogické školy. Hudbě se samozřejmě studenti mohou věnovat naplno na konzervatořích, ale zde jsou již hudební předměty rozděleny na dílčí složky a rámcově vzdělávací program výše zmíněných škol se k nim nevztahuje.

Základním pilířem školství v České republice je Národní program vzdělávání – Bílá kniha z roku 2001, jež vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. Je myšlenkovým východiskem vzdělávací soustavy a jeho strategie odráží celospolečenské zájmy a dává konkrétní podněty k práci škol.⁶⁸ V roce 2004 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky schválilo nové principy vzdělávání a změnilo systém kurikulárních dokumentů, které jsou od té doby vytvářeny na dvou úrovních, a to na úrovni státní a na úrovni školské.⁶⁹

3.1 Rámcové vzdělávací programy (RVP)

Rámcové vzdělávací programy jsou kurikulární dokumenty, které vymezují závazné sféry pro jednotlivé etapy vzdělávání. Rámce jsou vytvořeny pro vzdělávání předškolní, základní, základní umělecké, jazykové a střední. Do vzdělávání v České republice byly zavedeny zákonem č. 561/2004 Sb.

Rámcové vzdělávací programy určují zejména cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, jeho organizační uspořádání, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Dále určují podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a nezbytné materiální, personální, organizační podmínky včetně podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví. RVP musí odpovídat nejnovějším poznatkům konkrétních vědních disciplín, ale také znalostem z pedagogiky a psychologie. Používají účinné metody a organizační uspořádání vzdělávání přiměřeně věku a rozvoji vzdělávaných. Na základě těchto hledisek musí být rámcové vzdělávací programy průběžně upravovány.⁷⁰

⁶⁸ *Národní program vzdělávání ČR (Bílá kniha)*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. [online]. 2020 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://www.vzdelavani2020.cz/narodni-program-vzdelavani-cr-bila-kniha.html>

⁶⁹ *Rámcové Vzdělávací Programy*. NÚV – Národní ústav pro vzdělávání [online]. 2020 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/trvp>

⁷⁰ *Rámcové Vzdělávací Programy*. NÚV – Národní ústav pro vzdělávání [online]. 2020 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/trvp>

Součástí dokumentu jsou specifikované klíčové kompetence⁷¹, které přinášejí nové strategie vzdělávání. Jejich cílem je především uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě. RVP vycházejí z koncepce celoživotního učení. Učivo je chápáno jako prostředek, nikoliv cíl.⁷² Rámcově vzdělávací program je praktický v tom, že podporuje pedagogickou autonomii s ohledem na potřeby žáků. Učitele vede k větší svobodě a zodpovědnosti zároveň.

Citace z RVP pro hudební výchovu: „*Hudební obor vede žáka k porozumění hudebnímu umění. Vzdělávací obsah Hudebního oboru proto tvoří tři vzájemně provázané a podmíněné okruhy činností – produkce, recepce a reflexe, které žákovi umožňují hudebně se projevit jak při individuálních, tak i skupinových aktivitách, poznávat zákonitosti hudební tvorby, seznamovat se s různými funkcemi hudby, hodnotami a normami v umění, porozumět sdělením přenášeným hudebním jazykem, vytvářet hodnotící soudy o znějící hudbě apod., tedy pronikat do podstaty hudby. ... Při recepci si žáci prostřednictvím poslechových činností uvědomují a ověřují působení znějící hudby. Hudba zde vystupuje v „instruktivní podobě“ a umožňuje vyvozovat nové hudebně teoretické poznatky a dávat je do souvislostí s poznatky již získanými (např. poznávání typických hudebně výrazových prostředků a jejich užití ve skladbě).*“

3.2 Školní vzdělávací program (ŠVP)

Školní úroveň představuje školní vzdělávací program, podle kterého se uskutečňuje výuka na jednotlivých školách. Je tvořen na základě rámcového vzdělávacího programu a pravidel v něm stanovených. Za jeho tvorbu jsou zodpovědní pedagogičtí zaměstnanci každé školy v České republice a je schvalován ředitelem příslušného zařízení.

ŠVP musí obsahovat identifikační údaje, charakteristiku školy, učební plán a osnovy, hodnocení žáků a autoevaluaci školy. Obsah může být rozdělen do předmětů nebo jiných ucelených částí učiva. Učitelé díky tomu mohou být kreativnější, více spolupracovat mezi obory a lépe profilovat svoji školu.⁷³

⁷¹ Kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní.

⁷² *Rámcové Vzdělávací Programy pro gymnázia*. NÚV – Národní ústav pro vzdělávání [online]. 2020 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>

⁷³ *Manuál pro tvorbu ŠVP na gymnáziích*. NÚV – Národní ústav pro vzdělávání [online]. 2020 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/163>

3.3 Psychologie a zájmy studentů středních škol

Období dospívání je úzce spojeno s tzv. emoční labilitou. Zatímco první část – pubescence je spíše negativní, protože jedinec odmítá hodnoty a nerozumí sobě samému, druhá část – adolescence už k novým hodnotám dokonce tihne a těší se z nich.⁷⁴ Drábek zdůrazňuje nenahraditelnost včasného kontaktu s uměním: „*Výzkumy ukazují, že plynulé vytváření vztahu k náročnějším kulturním hodnotám v období dětství a dospívání nelze později nahradit žádným dodatečným doškolováním!*“⁷⁵ Poslech hudby slouží jako relaxace či uzavření do světa snů. Mládež stále upřednostňuje známé a přehledné, k neznámému a nezvyklému neprojevuje zájem.⁷⁶ Josef Langmeier⁷⁷ se zabývá problematikou z pohledu fyziologického vývoje: „*Rychlý rozvoj motorických, percepčních a dalších schopností vede k novým a hlubším zájmům. ... a případně i k vážnějším pokusům o literární, hudební nebo výtvarnou tvorbu.*“⁷⁸ Zájem o společenský život na střední škole stoupá, umění prožívají studenti mnohem intenzivněji. Stále na ně mají velký vliv skupiny vrstevníků a také tzv. idolové – v dnešní době především osobnosti ze sociálních sítí. Jednou z nejnavštěvovanějších sociálních sítí, kde mladí přicházejí do kontaktu s hudbou je YouTube, jak uvádí Markéta Marková ve své bakalářské práci: „*Podle výzkumu MML-TGI⁷⁹, který mapoval návštěvnost zahraničních sociálních sítí českými uživateli ve druhém a třetím kvartálu roku 2014, je bezesporu nejnavštěvovanější sociální sítí Facebook. Druhou nejnavštěvovanější sítí v České republice byla v tomto období sociální sít zaměřená na sdílení videí YouTube, jejíž týdenní návštěvnost činila 2,03 mil. osob*“.⁸⁰

⁷⁴ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. Str. 143.

⁷⁵ DRÁBEK, Václav. *Popularizace hudby*. Jinočany, 1992. ISBN 80-854-6784-4. Str. 9.

⁷⁶ DRÁBEK, Václav. *Popularizace hudby*. Jinočany, 1992. ISBN 80-854-6784-4. Str. 31.

⁷⁷ Josef Langmeier (*1921) je český klinický psycholog.

⁷⁸ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. Str. 145.

⁷⁹ Market & Media & Lifestyle – Target Group Index je společnost výzkumu spotřebního a mediálního chování a životního stylu populace.

⁸⁰ MARKOVÁ, Markéta *Internetové sociální sítě a jejich využívání žáky středních škol*. Hradec Králové, 2015. Diplomová práce na Přírodovědecké fakultě Univerzity Hradec Králové. Vedoucí bakalářské práce doc. RNDr. Štěpán Hubálovský Ph.D. 84 s. Str. 16

4. Interaktivní vzdělávací online koncert

Pro potřeby diplomové práce bylo osloveno několik středních škol ve spádovém území působnosti Královéhradeckého kvarteta. Průběh výběru byl zkomplikován krizovým stavem. V souvislosti s opatřením proti pandemii, která probíhala v 1. pololetí kalendářního roku 2020, byla omezena běžná školní docházka. Na základě bližší komunikace s jednotlivými učiteli, kteří byli seznámeni s koncepcí projektu, a i v návaznosti na individuální plán výuky jednotlivých škol v době nouzového stavu, bylo zvoleno Biskupské gymnázium Hradec Králové. Protože se jedná o osmileté gymnázium, nabízelo se celkem osm ročníků. První čtyři ročníky – tzv. nižší gymnázium, odpovídají náplní spíše základní škole. V popředí zájmu pro realizaci byla kvinta nebo sexta, kde je hudební výchova povinná a také seminář z hudební výchovy, který je pro septimu a oktávu povinně volitelným předmětem. O koncert byl ze strany studentů zájem pouze u posledního a předposledního ročníku, tedy u studentů, které čekala maturita z hudební výchovy. Pro tyto studenty byl vytvořen koncept dle předlohy ŠVP. Původně se mělo jednat o produkci ve školní třídě. Vstup cizích osob do budovy školy nakonec nebyl povolen, a na základě toho byl koncert zrealizován přes internet.

4.1 Prostředí

Koncert proběhl v netradičním online prostředí. Během „klasické“ vyučovací hodiny byl přehráván pětáctřicetiminutový videozáznam s předem natočeným výchovným koncertem. Modelové situace se zúčastnilo čtrnáct posluchačů, každý byl vybaven počítačem, mobilním telefonem a připojením k internetu. V průběhu koncertu byli studenti dotazováni na předem připravené otázky viz text scénáře níže. Studenti měli po každé otázce vymezený čas na odpověď, přičemž na počítači měli zobrazené video s koncertem a na mobilních telefonech online formulář. Interakce probíhala v podobě odpovědí na otázky položené ve videu, tipování, hodnocení koncertu a celkového zamyšlení se nad hudbou. Zapojení studentů bylo především výzvou ke kreativnímu pojetí poslechu hudby. Koncert probíhal v reálném školním čase, ovšem v prostředí videokonference, kdy byl každý student přítomen pouze online, z domova. Na konci koncertu dostali studenti desetiminutový prostor pro rozhovor s učitelkou hudební výchovy, aby mohli společně koncert zhodnotit a dozvěděli se správné odpovědi vědomostních otázek.

4.2 Termín

Ideální termín produkce se nabízel ke konci školního roku. Z motivačního hlediska byl koncert před koncem školní docházky určitým druhem odměny a z hlediska pedagogického bylo přínosem zopakování látky probrané během semináře.

Po telefonické domluvě s Mgr. Kateřinou Prokešovou, v jejíž třídě byl koncert publikován, byl dohodnutý termín 29. května 2020. Koncert se uskutečnil v 10 hodin v rámci online semináře z hudební výchovy, který slouží k přípravě na maturitní zkoušku z hudební výchovy.

4.3 Příprava

Součástí přípravy byl výňatek z ŠVP pro hudební výchovu třetího a čtvrtého ročníku, který byl zásadní inspirací při sestavování samotné dramaturgie. Dále byla navržena smlouva, metodický list a především scénář.

V tomto netradičním pojetí koncertu bylo potřeba navíc zajistit externí hudební sál, kde bylo možné video natočit, několik kamer a přístroj na zaznamenání zvukového záznamu. Pro navázání kontaktu se studenty během koncertu byl vytvořen online formulář, jehož primární funkcí bylo udržet publikum při poslechu aktivní. Vzor online formuláře je v příloze č. 1 na konci diplomové práce.

4.3.1 Školní vzdělávací program vybrané třídy

Koncert byl koncipován pro studenty septimy a oktávy Biskupského gymnázia Hradec Králové. Na základě ŠVP byl sestaven program výchovného koncertu. Předmětem pořadu bylo zopakovat učivo, konkrétně vlastnosti tónu, notové hodnoty, akordy, využití klíčů. Studenti měli porozumět funkci hudby, rozpoznat hudbu klasicismu, tvorbu 20. a 21. století. Koncept navazoval na rozvíjení komunikačních dovedností, vytváření vlastních soudů včetně jejich obhajoby a podpořil průřezové téma zabývající se významnými Evropany z českého prostředí. Kompletní výčet učební osnovy pro daný seminář z hudební výchovy je uveden v příloze č. 2.

4.3.2 Smlouva

V návaznosti na teoretickou část je v příloze č. 3 navržena vzorová smlouva k výchovnému koncertu. Oficiální písemné ujednání mezi umělci a pořadatelem vzhledem k formě produkce nebylo nutné. Kontakt účinkujících a posluchačů byl zprostředkován online a bez nárokovaného

honoráře. Z těchto důvodů vše proběhlo na základě oboustranné domluvy s Mgr. Kateřinou Prokešovou bez podepsané smlouvy.

4.3.3 Metodický list

Metodický list byl sestaven pro Mgr. Kateřinu Prokešovou, která byla zodpovědná za vysílání koncertu v hodině hudební výchovy a následnou besedu po skončení produkce.

Název pořadu: Interaktivní vzdělávací online koncert

Určeno pro ročník: maturitní

Doba trvání: 45 minut

Zaměření: poslech živé hudby, smyčcové kvarteto

Tematický okruh: vlastnosti tónu – hudba a fyzika, skladatelé regionu a současnosti

Výchovně vzdělávací cíl: probudit u mládeže zájem o živou vážnou hudbu

Program: Jan Křtitel Vaňhal – *Smyčcový kvartet C dur*

Luboš Sluka – *Miniatury pro smyčcové kvarteto*

Leroy Anderson – *Plink, Plank, Plunk*

Leroy Anderson – *Syncopated clock*

James Newton Howard – *The Horn of Plenty* z filmu Hladové hry

Roman Haas – *Fantazie na téma lidové písně pro smyčcové kvarteto*

Účinkující: Královéhradecké kvarteto (první housle: Alena Hübnerová, druhé housle: Jaromír Křováček, viola: Petr Kovář, violoncello: Diana Bartáková)

Průvodní slovo: Alena Hübnerová

Metodické pokyny k přípravě na poslech: Posluchači si načtou na svých mobilních telefonech online formulář, který slouží k zajištění aktivity během poslechu. Zde si studenti již sami přečtou pokyny k vyplňování, ve kterých je uvedeno:

- *Formulář obsahuje celkem 22 otázek, většina otázek je otevřených. Nejedná se pouze o klasické prověřování znalostí.*
- *Odpovědi na otázky nevyplňujte dříve, než otázky zazní ve videu.*
- *V závěru budeme vděční za zpětnou vazbu.*

Po seznámení studentů s pokyny k interakci, zajistí pedagog spuštění koncertu studentům na počítači v reálném čase. Video bude přehráno bez možnosti, aby si jej studenti sami ovládali, přeskakovali nebo vraceli. Po skončení koncertu bude následovat krátká beseda, kde se respondenti dozví správné odpovědi a společně s pedagogem zhodnotí celý zážitek z koncertu.

4.3.4 Scénář

Scénář je stěžejní pasáží praktické části diplomové práce. Vymezuje dramaturgii skladeb interaktivního vzdělávacího online koncertu, průvodní slovo a vizuální podklad videozáznamu. V textu je položeno celkem 22 otázek, jejichž primární úlohou je aktivizace poslechu. Správné odpovědi na vědomostní otázky jsou uvedeny v příloze č. 4.

♪ ladění nástrojů (navození koncertní atmosféry v sále)

☞ slide č. 1 (Královéhradecké kvarteto – fotografie, logo, název)

♪ ukázka č. 1 (krátká výrazná skladba pro upoutání pozornosti studentů posledního ročníku gymnázia: 1'30 s *The Horn of Plenty* – James Newton Howard z filmu *Hladové hry*)

Dobrý den,

dnes je to pro nás a možná i pro vás úplná novinka – online vzdělávací interaktivní koncert.

1) Poznali jste, jakou skladbou jsme Vás přivítali nebo dokázali byste alespoň určit žánr?

(prostor na odpověď studentů)

My se během dnešního koncertu tomuto žánru více věnovat nebudeme, na to budete muset navštívit nějaký náš koncert hraný naživo.

Jsme smyčcové kvarteto, jak název napovídá, pocházíme z Hradce Králové a věnujeme se hudbě napříč všemi obdobími.

Pro dnešek máme koncert nachystaný přímo pro váš seminář a budeme se věnovat vlastnostem tónu a českým skladatelům regionu a současnosti. Zeptáme se Vás během toho na pár aktivizačních otázek, některé budou možná trochu záludné, jiné snadné. Některé budou zjišťovat vědomosti, některé pocity. Nejedná se o klasický test, berte to spíš jako takové zpříjemnění výuky v karanténě.

2) Kteří skladatelé Vás napadnou, když se řekne čeští skladatelé?

(prostor pro brainstorming)

Nyní si poslechněte dílo skladatele narozeného velmi blízko vašeho města.

☞ slide č. 2 (Hrádek u Nechanic – fotografie)

Na obrázku vidíte Hrádek u Nechanic, a právě v Nechanicích se narodil skladatel Jan Křtitel Vaňhal. Byl také členem smyčcového kvarteta, a ne ledajakého, bylo to prestižní kvarteto, kde hrál třeba Joseph Haydn nebo Wolfgang Amadeus Mozart.

☞ slide č. 3 (Jan Křtitel Vaňhal – portrét)

Vaňhalův čtyřvětý Smyčcový kvartet C dur si můžete vychutnat pouze teď a tady, protože zatím není k poslechu ani na YouTube!

3) Do jakého historického období byste na základě poslechu první věty zařadili tohoto skladatele?

🎵 ukázka č. 2 (2'20 Jan Křtitel Vaňhal – *Smyčcový kvartet C dur*, 1. Allegro – expozice)

4) Jak na Vás první věta působila, jaký ve Vás vyvolala pocit?

(prostor na odpověď studentů)

5) U druhé věty nás bude zajímat, zda je v sudém nebo lichém taktu?

6) Jaký tanec byste na hudbu tancovali?

🎵 ukázka č. 3 (1'20 Jan Křtitel Vaňhal – *Smyčcový kvartet C dur*, 2. Menuett – bez repetice)

(prostor na odpověď studentů)

7) K jaké příležitosti by se podle Vás hodila věta třetí?

🎵 ukázka č. 4 (2'10 Jan Křtitel Vaňhal – *Smyčcový kvartet C dur*, 3. Adagio – expozice)

(prostor na odpověď studentů)

8) Co Vás napadne při poslechu věty poslední?

(prostor na odpověď studentů)

🎵 ukázka č. 5 (1'15 Jan Křtitel Vaňhal – *Smyčcový kvartet C dur*, 4. Vivace – expozice)

To byl tedy Vaňhalův Smyčcový kvartet C dur.

9) Víte, jaký je vlastně rozdíl mezi významem slov kvartet a kvarteto?

(prostor na odpověď studentů)

☞ slide č. 4 (nástroje smyčcového kvarteta – fotografie)

Smyčcové kvarteto, tradičně tedy dvoje housle, viola a violoncello.

Při normálním koncertě bychom teď mohli mít besedu a pobavit se o tom, co Vás ohledně našich nástrojů zajímá, v této online verzi budete mít prostor pro dotazy na konci dotazníku.

A tak jako kvarteto má čtyři hráče, tak tón má čtyři základní vlastnosti.

☞ slide č. 5 (graf zvuku – obrázek)

Nyní vám každý hráč zahraje jednu vlastnost.

Prim – délka

♪ ukázka č. 6 (na jednom tónu ... --- ...)

10) Kterou vlastnost tónu jsem vám zahrála?

11) A jak tuto vlastnost zapíšeme do not?

(prostor pro odpověď)

Sekund – síla

♪ ukázka č. 7 (crescendo a decrescendo)

12) Která vlastnost tónu to byla nyní?

13) Jak je pojmenována v hudbě a

14) jaká je základní jednotka?

(prostor pro odpověď)

13) Jak byste pojmenovali italsky zesilování a zeslabování?

(prostor pro odpověď)

☞ slide č. 6 (vliv hluku na sluch – obrázek)

14) Tipněte si, kolik těchto jednotek dosahuje symfonický orchestr?

(prostor pro tip)

Viola – výška

♪ ukázka č. 8 (rozložený kvintakord přes 3 oktávy)

☞ slide č. 7 (Hz na klaviatuře – obrázek)

15) O jakou vlastnost tónu se jednalo?

16) Na jakém typu akordu byla demonstrována?

17) V jakých jednotkách zapíšeme ve fyzice tuto veličinu

18) a jak ji zapíšeme v hudbě?

(prostor pro odpověď)

☞ slide č. 7 (Hz na klaviatuře – obrázek)

19) Podívejte se ještě jednou na obrázek, všimnete si nějaké matematické souvislosti?

(prostor pro odpověď)

Cello – barva

♪ ukázka č. 9 (tón na nástroj a ten stejný zazpívat)

20) A poslední nejkomplicovanější vlastností tónu je...

(prostor pro odpověď)

Ukážeme Vám to třeba na stupnici, jak se dá tato vlastnost měnit, a to nejen změnou nástroje!

♪ ukázka č. 10 (po oktávách od celloa détaché, viola legato, sekund staccato, prim pizzicato, cello swap, viola col legno, sekund ťukání)

Myslíte si, že přeháníme? Opravdu se všechny tyto typy hraní v praxi používají, především v moderní hudbě, kde se nabízí skladatelům mimořádné možnosti ve zvukomalbě.

Zahrajeme Vám skladbu amerického skladatele Leroye Andersona, vy si alespoň trochu oddechnete, po té fyzikální části koncertu. Bude to skladba Synkopické hodiny, všimněte si, jak violista tika vteřinovou ručičku hůlkou smyčce.

♪ ukázka č. 11 (2'20 s Leroy Anderson – Syncopated clock)

Další dílo bude opět z pera českého skladatele, který se narodil v tomto kraji.

☞ slide č. 8 (zámek Opočno – fotografie)

Konkrétně v Opočně, a je jím

☞ slide č. 9 (Královéhradecké kvarteto s Lubošem Slukou – fotografie)

V současné době dvaadvadesátiletý skladatel Luboš Sluka,

kteřý napsal například Miniatury pro smyčcové kvarteto.

Nyní zahrajeme 2 miniatury a bude nás zajímat, 21) která se Vám líbila více a proč?

♪ ukázka č. 12 (2'50 Luboš Sluka – Miniatury pro smyčcové kvarteto, 1. Andante, 2. Vivace)

*Nyní máte slibovaný **prostor pro Vaše dotazy**, pokud nějaké máte a k tomu uslyšíte skladbu úplně novou, napsanou v roce 2020, současným českým skladatelem Romanem Haasem,*

☞ slide č. 10 (Roman Haas – fotografie)

kterému je 40 let, je to učitel hudební výchovy na gymnáziu v Praze a

22) při tvorbě této fantazie se inspiroval známou českou lidovou písní, poznáte kterou?

♪ ukázka č. 13 (4' Roman Haas – *Fantazie na téma lidové písně pro smyčcové kvarteto*)

Moc Vám děkujeme za pozornost i spolupráci a těšíme se na viděnou na živém koncertě!

♪ ukázka č. 14 (1'20 Leroy Anderson – *Plink, Plank, Plunk*)

☞ slide č. 11 (odkazy na Královéhradecké kvarteto)

4.4 Realizace

Koncert byl zahájen tradičně laděním nástrojů, aby byla navozena předkoncertní atmosféra v sále. Na úvod zazněl soundtrack z filmu *Hladové hry*, u kterého byl předpoklad, že se bude jednat o známou melodii pro cílovou věkovou skupinu posluchačů. Skladba byla moderní a zároveň důstojná pro zahájení. Po navození prvního dojmu bylo publikum uvítáno a seznámeno s projektem i interprety. V průvodním slově byla aplikována základní doporučení vyplývající z literatury a konferenciér tak motivoval k aktivnímu poslechu i prohloubení zážitku z koncertu. V průběhu vystoupení zazněly zajímavosti ze života skladatelů. Před většinou ukázek byly pokládány různorodé otázky například vědomostní, tipovací i kreativní. Studenti dostali prostor také pro brainstorming, dotazy a zpětnou vazbu. Hlavní náplní koncertu byli regionální skladatelé, konkrétně Jan Křtitel Vaňhal a Luboš Sluka. Vedlejší činností bylo opakování hudební teorie. Vlastnosti tónu (výška, síla, délka, barva) byly demonstrovány na jednotlivých nástrojích. Využití změny barvy v praxi kvarteto předvedlo na skladbě Leroye Andersona *Syncopated clock*, u které byli studenti upozorněni na zajímavý detail v podobě hry hůlkou smyčce imitující tikot hodin. Do programu byla zařazena rovněž skladba zcela nová, jež měla studentům představit současného mladého skladatele Romana Haase, který ve své tvorbě vychází z české lidové hudby. V závěru koncertu bylo ukázáno, že smyčcové kvarteto může hrát i bez smyčců. Technikou zvanou *pizzicato* a efektní skladbou *Plink, Plank, Plunk* koncert Královéhradecké kvarteto zakončilo. Následovala beseda studentů s pedagožkou hudební výchovy.

Kompletní videozáznam z interaktivního vzdělávacího online koncertu pro poslední ročníky Biskupského gymnázia Hradec Králové je v příloze č. 5.

4.5 Hodnocení

Koncert byl inspirován probranou látkou z výuky. Studenti odpovídali převážně správně na přímé vědomostní otázky. Primární funkcí formuláře bylo však udržení pozornosti studentů a „vyburcování“ ke kreativnímu poslechu. Při brainstormingu českých skladatelů zmínila většina dotazovaných pouze Bedřicha Smetanu, Antonína Dvořáka a Leoše Janáčka. Výjimečně posluchači uvedli Josefa Suka, Petra Ebena a jeden z respondentů si vzpomněl na Jakuba Jana Rybu. První věta Smyčcového kvartetu C dur Jana Křtitele Vaňhala vyvolala u studentů pocity radosti, zpěvnosti, veselosti a vznešenosti, pouze jeden z dotazovaných napsal, že mu skladba připadala uklidňující. Na druhou větu by většina studentů tancovala valčík, pouze dva respondenti správně jmenovali menuet. U třetí věty si měli studenti představit příležitost, k jaké by se hudba hodila. Zajímavé je, že polovina z nich napsala pohřeb/smuteční obřad a druhá polovina pohádkový bál/svatba/ples. Je pravděpodobné, že studenti, kterým melodie připadala pochmurná vyplnili odpověď hned na začátku skladby, zatímco druhá část dotazovaných vyslechla několik frází. U poslední věty tohoto kvartetu měli posluchači vyjádřit, co je při poslechu napadne. U dvou studentů tato hudba žádné představy nevyvolala, ostatní své dojmy popsali například takto: „*Jaro*“; „*Slunečný den na jarmarku, kde se toho hodně děje*“; „*Útěk*“; „*Energické, léto*“, „*nějaká zahradní slavnost s tančením*“; „*Hravost, tanečnost*“; „*Radost, veselí, někdo se vrátil po dlouhé době domů*“; „*Moře*“; „*Energické, pozitivní, vybavení šťastných chvil s kamarády*“; „*Radost*“; „*Hyperaktivita*“; „*Slavnost, ples*“. Při odhadování počtu decibelů, jež dosahuje symfonický orchestr bylo rozmezí tipů 0–125 dB, nejvíce respondentů však tipovalo mezi 80 a 95 dB. U *Miniatur pro smyčcové kvarteto* Luboše Sluky byly vybrány dvě kontrastní části a dotazovaní měli popsat, která se jim líbila více a proč. Devět posluchačů vybralo *Vivace*: „*Byla rychlejší*“; „*Působilo to na mě lépe, živější*“; „*Líbí se mi rychlejší tempo*“; „*Veselejší, zajímavější dynamicky a harmonicky*“; „*Protože první byla na můj vkus až moc klidná a pomalá*“; „*Je to víc živelné*“; „*Ta první se mi nelíbila*“; „*Veselejší, působila na mě mile*“; „*Byla rychlejší, živější, zvukově bohatější*“. Pět posluchačů zvolilo *Andante*: „*Líbily se mi obě, první se mi ale asi líbila více, líbila se mi ta harmonie*“; „*Větší drama*“; „*Pro její barvu, tóninu*“; „*První část, druhou jsem prospal*“; „*Byla klidná*“ a jeden posluchač nezvolil nic: „*Nevím*“. V předposlední skladbě *Fantazie na téma lidové písně pro smyčcové kvarteto* Romana Haase, měli studenti najít ukrytou lidovou píseň, kterou se autor inspiroval. Pět dotazujících poznalo píseň *Široký, hluboký*. Jeden uvedl, že melodii zná, ale nemůže si na název vzpomenout. Dalším studentům připomněla znějící hudba například píseň *Černé oči* nebo *Když jsem šel okolo, srdce mě bolelo* a tři dotazovaní se přiznali, že melodii

neznají. Prostor pro dotazy využil pouze jeden z respondentů. Zajímalo ho, jak dlouho spolu kvarteto hraje a kde se hráči seznámili.

Pořad byl zahájen i zakončen hudbou, poměr hudby a slova odpovídal víceméně doporučenému poměru dvě ku jedné. Průvodní slovo splnilo jak výkladovou, tak spojovací i aktivizační funkci. Interpretem bylo Královéhradecké kvarteto, smyčcové kvarteto v klasickém složení dvoje housle, viola a violoncello. S pořádáním akce velmi pomáhala mj. Mgr. Kateřina Prokešová, která byla velmi milá, trpělivá, ochotná a pro projekt „zapálená“.

Pro kompletní vyhodnocení projektu je dále v textu práce rozvedena zpětná vazba pedagoga, hodnocení samotných studentů, kteří se projektu zúčastnili a rovněž i sebereflexe.

4.5.1 Hodnocení pedagoga

Mgr. Kateřina Prokešová ocenila obohacení dálkového vyučování. Po třech měsících výuky hudební výchovy online pro ně byl koncert „osvěžující“. Kladně zhodnotila přirozenost záznamu z koncertu, který připomínal přímý přenos. Nejvíce ji však nadchlo zaktivizování všech jedinců, v čemž shledala koncert přínosnější proti klasickým koncertům pro školy.

„Děkuji za krásné zpříjemnění distanční výuky! Bylo to velmi osvěžující! Někteří studenti teď sami nacvičují pro praktickou část maturitní zkoušky, tak jsme vlastně i rádi, že jste chyby neopravovali a studenti se tak mohli lépe ztotožnit s živou interpretací. Myslím, že otázky nebyly těžké, ale bylo na ně poměrně málo času, tedy minimálně když jich bylo více za sebou, museli jsme video pozastavit. Ten Haas je moc pěkná věc, i když docela náročná na poslech. U studentů vyvolal koncert velmi pozitivní reakce, bylo to pro ně něco nového. Osobně nejvíce oceňuji aktivitu všech studentů na mobilním telefonu, protože když jdeme na koncert, jsou studenti často pasivní úplně, nebo se aktivně účastní jen vybraní jedinci. Tady byl prostor pro všechny, každý se nad hudbou zamyslel.“⁸¹

4.5.2 Hodnocení studentů

Hodnocení studentů bylo až na výjimky strohé, ale převažovaly kladné reakce. Někteří respondenti upozornili na nedostatek času pro odpovědi a jiní na technické nedostatky.

„Přišlo mi to jako dobré zpestření karantény. Tento nápad se mi velice zalíbil.“

⁸¹ Telefonický rozhovor s Mgr. Kateřinou Prokešovou, učitelkou hudební výchovy 29.05.2020.

„Někdy bylo těžké se orientovat v otázkách, ale jinak fajn.“

„Moc se mi celá tato myšlenka líbí, koncert byl moc pěkný.“

„Pokud by to šlo zastavit, takhle to bylo příliš rychlé.“

„Vše bylo naprosto výborné.“

„Bylo to moc fajn, je to super koncept, opravila bych jen drobné technické nedostatky, třeba že slečnu bylo docela málo slyšet.“

„Příště nechat trošku více času na promyšlení odpovědi.“

„Příliš otázek týkající se fyziky, ale jinak to docela šlo. Líbila se mi poslední skladba, protože byla zajímavě hraná, bez smyčců.“

„Líbilo se mi hlavně to, jak hrajete.“

„Měli byste zlepšit hlavně kvalitu zvuku. Cením si vašeho nápadu, do budoucna po upravení nedostatků, by to mohla být pro studenty středních škol cenná zkušenost. Dejte však pozor, na některé otázky jsem nestíhala odpovědět. Přeji hodně úspěchů.“

4.5.3 Sebereflexe

Jedná se o moje první edukační video. Rozhodně to byla skvělá zkušenost, která mne naučila spoustu dovedností. Díky nouzovému stavu jsem měla možnost proniknout do technické stránky tvorby online koncertů. Co by se jistě dalo zlepšit je nastavení kamer a střih, který byl časově velmi náročný.

Zařídila jsem možnost natáčení v sále Filharmonie Hradec Králové, ale z provozních důvodů to nakonec nebyl estetický zážitek, jaký jsem si představovala. Během hraní jsme udělali pár drobných intonačních chyb a nabízely se dvě možnosti. Skladby přetočit, chyby opravit a poslat studentům sestřih vydařených pokusů nebo nechat video tak, jako by to byl skutečně záznam koncertu, což jsem nakonec pro autenticitu shledala atraktivnějším.

Roli konferenciéra jsem vzala do vlastních rukou, držela jsem se doporučených pravidel. Přesné dodržování scénáře a pokládání otázek ve správném pořadí odpoutávalo mou pozornost od interpretace a u příštího projektu bych dala přednost externistovi. V případě, že by se jednalo o další online koncert, nabízela by se ještě varianta využití čtecího zařízení. Osobně jsem byla mnohem nervóznější před kamerami, než bývám před publikem. Ve svém mluveném projevu bych mohla zapracovat na přirozenější intonaci a zklidnění gest.

S interakcí studentů jsem byla spokojena. Dotazník splnil funkci udržení jejich aktivity. Z odpovědí respondentů je patrné, že všichni, kromě jednoho, koncert shlédli s pozorností

až do konce, přestože byl formulář vyplňován anonymně a výsledky nebyly známkové. Nevýhodou tohoto interaktivního koncertu bylo to, že na reakce studentů jsem již nemohla bezprostředně reagovat zpět, ale možná právě díky tomu se téměř všichni zúčastnění upřímně vyjádřili.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo v teoretické části získání a sjednocení informací o výchovných koncertech, seznámení se školními vzdělávacími programy a jejich náplní pro hudební výchovu. Na základě těchto znalostí následovalo vypracování praktické části, v níž došlo k vytvoření konceptu výchovného koncertu a k realizaci ve vybrané škole. Tento cíl byl splněn, přestože produkce byla uskutečněna dosud velmi netradičním způsobem. Doba krizového stavu v České republice byla podnětem k vytvoření úplně nového projektu – interaktivního vzdělávacího online koncertu. Lze předpokládat, že tento novátorský způsob přiblížení vážné hudby mladým posluchačům bude inspirací do budoucna, nejen pro Královéhradecké kvarteto.

Teoretická část práce pro mě byla spíše opakováním vědomostí, které jsem nabyla již dříve během studia. Výchovné koncerty byly vždy v popředí mého zájmu a budou pro mne i výzvou do budoucna. Drábkovy publikace jsou svým způsobem stále aktuální. Jistě by však bylo přínosné detailnější probádání této oblasti edukačních koncertů s vědomím, jak obrovskou konkurenci má živá hudba v dnešním konzumním světě, kde převažuje materialismus. Technika se vyvíjí neuvěřitelnou rychlostí a je zapotřebí nepřístupovat k ní jako k nepříteli, ale naopak sledovat trendy a využívat všechna její pozitiva.

V praktické části práce jsem díky interaktivnímu online koncertu měla možnost okusit hned několik rolí. Byly jimi dramaturg, pedagog, scénárista, režisér, konferenciér, interpret a editor. Bylo to pro mě obohacující a poučné, i když mé očekávání mělo profesionálnější představy. Kdybych měla větší finanční prostředky k realizaci tohoto projektu, udělala bych některé věci jinak. Zaplatila bych programátora, který by vyvinul pro potřeby koncertu aplikaci, jež by umožňovala interakci přímo ve videu, bez nutnosti mít k dispozici pro odpovědi další zařízení. Kromě otevřených a uzavřených otázek bych nechala prostor i k výtvarnému vyjádření pocitů při skladbě. Mám také návrhy, jak udělat video hodnotnější po obrazové i zvukové stránce za předpokladu lepšího technického vybavení. Netrvala bych na kvalitním akustickém prostoru, ale lpěla bych spíše na esteticky neutrálním pozadí videa a kvalitnějším záznamu zvuku s vyvážením mluvených a hraných částí koncertu. Střih z více kamer měl udržet pozornost studentů pestrostí záběrů, ale protože byla každá kamera konfigurována do jiných barev, světel a kontrastů, byl střih spíše rušivým elementem. Přestože ve videu byl čas vymezený na odpovědi, který jsem předem testovala na kolegyni z kvarteta, nebyl pro některé posluchače dostatečný. Ze zpětné vazby

vyplývá, že bych test měla provádět na někom nezávislém, kdo skladby tak dobře nezná a potřebuje více času na přemýšlení.

V obecnější rovině lze na výsledky této práce nahlížet také jako na podnět, jak v hudební výchově využít dosud netradiční metodický přístup. Přístup, který se snaží ve spolupráci s umělci kombinovat moderní technické prostředky a skrz ně příznivě ovlivnit rozvoj tvořivých schopností jedince. Práce může být inspirací, jak kultivovat citový život nové generace posluchačů.

Nejvíce mě povzbudilo hodnocení učitelky hudební výchovy Mgr. Kateřiny Prokešové, která se projektu zúčastnila. Shledala projekt přínosnějším oproti klasickým výchovným koncertům v tom, že interakce byla určená všem studentům. S Mgr. Kateřinou Prokešovou plánujeme spolupráci v budoucnu, kdy bude možné uskutečnit vzdělávací koncert již přímo v jejich škole. Pozitivní reakce zúčastněných studentů podpořily mé odhodlání ve výchovných koncertech pro mládež dále pokračovat.

Diplomová práce pro mě byla zkušeností i inspirací, nejen pro koncerty výchovného charakteru, ale i pro koncerty klasické. Motivovat ke kreativnímu přístupu k poslechu přeci můžeme i zkušeného posluchače. Využila jsem poznatky z literatury při tvorbě diplomového houslového koncertu, který je rovněž nedílnou součástí zakončení mého magisterského studia na Univerzitě Hradec Králové. Přestože byl tento koncert sestaven pro posluchačsky zběhlé publikum a oponenta znalého houslové literatury, neodpustila jsem si hosty slovně navést k aktivnímu poslechu. Myslím, že jsem díky poznatkům z diplomové práce sestavila závěrečný koncert, který byl pro posluchače lehce naučnou „procházkou“ historií české hudby. Hosté měli možnost slyšet skladby od zvukomalebného baroka, přes střizlivý klasicismus, emocemi nabitý romantismus a minimalistický expresionismus až po letošní premiéru skladby téměř lidové, avšak prokomponované prvky moderní hudby.

Na tuto práci by mohl navazovat návrh třináctiletého cyklu edukačních koncertů v závislosti na RVP a emoční vyspělosti žáků. V první třídě by se mohlo jednat například o hravou návštěvu dětského klavírního interpreta z kraje, na konci středoškolského vzdělání by koncept vyústil v návštěvu symfonického koncertu nebo operního představení. Jinou variantou rozšíření práce by byl longitudinální výzkum, kde by došlo ke komparaci dvou tříd stejné základní školy. Jednu ze tříd by navštěvovalo Královéhradecké kvarteto pravidelně jednou za rok po celých devět let, zatímco druhá třída by se účastnila koncertu až na konci povinné školní docházky. Vyhodnotilo by se, jak velký význam mělo osm koncertů z předchozích let na úroveň vnímání hudby.

Moje práce může být rovněž podnětem pro obdobnou inovaci interaktivního vzdělávacího online koncertu. Já osobně jsem především zastáncem živého koncertu. Předávání lásky k hudbě posluchačům a atmosféra veřejné hudební produkce se jen těžko přes kamery zprostředkuje. Na druhou stranu si nyní pohrávám s myšlenkou, jak by dopadl koncert inspirovaný klasickým výchovným koncertem, kde studenti sedí v sále, poslouchají hudebníky a zároveň reagují na hudbu ve svém mobilním telefonu. Jistě to není cíl, ale mohl by to být prostředek, jak mladou generaci nadchnout pro návštěvu koncertů vážné hudby ve volném čase a využít „syndromu mobilního telefonu přirostlého k ruce“ pro jejich hudební rozvoj. Dát všem příležitost se během koncertu zapojit a motivovat každého jedince kreativně poslouchat hudbu.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

- BARVÍK, Miroslav. *Jak poslouchat hudbu*. Praha, 1962, 140 s. ISBN 24-068-62
- BERNSTEIN, Leonard, GOTTLIEB, Jack, ed. *O hudbě – Koncerty pro mladé publikum*. Praha: Lidové noviny, 1996, 315 s. ISBN 80-7106-120-4
- DRÁBEK, Václav. *ABC výchovných koncertů: (výchovné koncerty jako systém)*. Praha: Olympia, 1987, 315 s. (brož.)
- DRÁBEK, Václav. *Popularizace hudby*. Jinočany, 1992, 133 s. ISBN 80-85467-84-4
- GREGOR, Vladimír a Tibor SEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. Comenium musicum (Supraphon).
- HERDEN, Jaroslav, Eva JENČKOVÁ a Jiří KOLÁŘ. *Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice: studium učitelství pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Karolinum, 1992, 194 s. ISBN 80-7066-522-X.
- HERDEN, Jaroslav. *Realizace poslechu hudby v podmínkách současné Hv*. In *Musica viva in schola XIV*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1918-2.
- HONS, Miloš. *Několik úvah nad "prostorovostí" hudebních struktur*. Hudební fakulta AMU. Praha, 2003. ISBN 80-902912-3-6
- HÜBNEROVÁ, Alena. *Výchovné koncerty Filharmonie Hradec Králové*, Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016, 48 s. Bakalářská práce
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- MARKOVÁ, M. *Internetové sociální sítě a jejich využívání žáky středních škol*. Hradec Králové, 2015. Diplomová práce na Přírodovědecké fakultě Univerzity Hradec Králové. Vedoucí bakalářské práce doc. RNDr. Štěpán Hubálovský Ph.D. 84s.
- MOTL, Milan. *Eva Jenčková a její podíl na profilaci české hudební pedagogiky*. Hradec Králové: Tandem, 2019, 348 s. ISBN 978-80-86901-86-2.
- TOMANOVÁ, Milena. *Problémy poslechu hudby ve škole*. In *Musica viva in schola XVI*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1918-2.

- WAUGH, Alexander. *Vážná hudba – Nový přístup k poslechu*. Bratislava: Slovo, 1995, 143 s. ISBN: 80-85711-20-6

Internetové zdroje

- *Edukační koncerty pro školy*. PKF — Prague Philharmonia [online]. 2020 [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: <https://www.pkf.cz/skoly/>
- *Historie hudební mládeže*. Hudební mládeže [online]. 2020 [cit. 2020-05-21]. Dostupné z: <https://www.hudebnimladez.cz/>
- HURNÍK, Ilja. *Umění poslouchat hudbu*. Časopis Harmonie [online]. 2005 [cit. 2020-01-23]. Dostupné z: <https://www.casopisharmonie.cz/recenze/ilja-hurnik-umeni-poslouchat-hudbu.html>
- *Koncerty a programy pro děti i dospělé*. Česká filharmonie [online]. 2020 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.ceskafilharmonie.cz/program/vzdelavaci-programy/>
- MACKŮ, M. *Česká filharmonie hraje a hovoří*. Česká televize [online]. 1979 [cit. 2020-01-20]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/897469-ceska-filharmonie-hraje-a-hovori/279340344310001-b-smetana-vysehrad/>
- *Manuál pro tvorbu ŠVP na gymnáziích*. NÚV – Národní ústav pro vzdělávání [online]. 2020 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/163>
- *Národní program vzdělávání ČR (Bílá kniha)*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. [online]. 2020 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://www.vzdelavani2020.cz/narodni-program-vzdelavani-cr-bila-kniha.html>
- *Pořady pro školy*. Komorní filharmonie Pardubice [online]. 2020 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.kfpar.cz/porady-pro-skoly>
- *Rámcové Vzdělávací Programy pro gymnázia*. NÚV – Národní ústav pro vzdělávání [online]. 2020 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>
- *Rámcové Vzdělávací Programy*. NÚV – Národní ústav pro vzdělávání [online]. 2020 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp>
- *Školní koncerty*. Prague Cello Quartet [online]. 2020 [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: <https://pcq.cz/pro-skoly/>

- *Školní vzdělávací program Poznáním a láskou k moudrosti*. Biskupské gymnázium Hradec Králové [online]. 2018 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <http://www.bisgymbb.cz/pro-studenty-rodice/formulare-dokumenty>
- *Výchovná představení*. Královéhradecké Kvarteto [online]. 2020 [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://kvartetohk.cz/sluzby/vychovna-predstaveni>

Přílohy

Příloha č. 1 – Vzor online formuláře⁸²

Interaktivní koncert Královéhradeckého kvarteta

Tento dotazník je pouze doplňkem k edukačnímu videu.

Správné odpovědi se dozvíte po odevzdání testu.

Přejeme příjemný poslech! :-)

Za Královéhradecké kvarteto Alena Hübnerová

*Povinné pole

Popis testu

Otázky nevyplňujte dříve, než zazní ve videu. Formulář obsahuje celkem 22 otázek, většina otevřených, nejedná se pouze o klasické prověřování znalostí. V závěru budeme rádi za zpětnou vazbu.

1) Poznali jste, jakou skladbou jsme Vás přivítali nebo dokázali byste alespoň určit žánr? *

Vaše odpověď

2) Kterí skladatelé Vás napadnou, když se řekne čeští skladatelé? *

Vaše odpověď

⁸² *Formuláře Google*. Dostupné z: https://docs.google.com/forms/d/1QHB_SDHlhLFyTj8VMabuV1yBxVYZhMg5JzylIpSTr4/viewform?edit_requested=true

3) Do jakého historického období byste na základě poslechu první věty zařadili tohoto skladatele? *

- středověká hudba
- baroko
- klasicismus
- romantismus
- impresionismus
- současná hudba

4) Jak na Vás ukázka působila, jaký ve Vás vyvolala pocit? *

Vaše odpověď _____

5) Je druhá věta v sudém nebo lichém taktu? *

- sudý
- lichý

6) Jaký tanec byste na hudbu tancovali? *

Vaše odpověď _____

7) K jaké příležitosti by se podle Vás hodila věta třetí? *

Vaše odpověď

8) Co Vás napadne při poslechu věty poslední? *

Vaše odpověď

9) Jaký je vlastně rozdíl mezi slovy kvartet a kvarteto? *

Vaše odpověď

10) Kterou vlastnost tónu jsem vám zahrála? *

- síla
- délka
- výška
- barva

11) Jak tuto vlastnost tónu zapíšeme do not? *

Vaše odpověď

12) Která vlastnost tónu to byla nyní? *

- síla
- délka
- výška
- barva

13) Jak je pojmenována v hudbě? *

Vaše odpověď _____

14) Jaká je základní jednotka? *

- Hz
- dB
- s
- Km

13) Jak byste pojmenovali italsky to zesilování a zeslabování? *

Vaše odpověď _____

14) Tipněte si, kolik této jednotky dosahuje symfonický orchestr? *

Vaše odpověď _____

15) O jakou vlastnost tónu se jednalo? *

- síla
- délka
- výška
- barva

16) Na jakém typu akordu byla demonstrována? *

- kvintakord
- septakord
- nónový akord

17) Čím tuto veličinu zapíšeme ve fyzice? *

- Hz
- dB
- s
- Kg

18) A jak ji zapíšeme v hudbě? *

Vaše odpověď _____

19) Všimnete si nějaké matematické souvislosti? *

Vaše odpověď _____

20) Poslední nejkomplikovanější vlastností tónu je... *

Vaše odpověď _____

21) Která miniatura se Vám líbila více a proč? *

Vaše odpověď _____

22) Kterou lidovou písní se autor inspiroval? *

Vaše odpověď _____

Prostor pro Vaše dotazy:

Vaše odpověď

Zpětná vazba pro nás: Co se Vám na tomto první online koncertu líbilo, co byste naopak udělali jinak? Děkujeme za Váš čas a případnou konstruktivní kritiku! :-) *

Vaše odpověď

Odeslat

Příloha č. 2 – Školní vzdělávací program vybrané třídy⁸³

Školní vzdělávací program Poznáním a láskou k moudrosti
Biskupské gymnázium Hradec Králové

Seminář z hudební výchovy
septima a oktáva; třetí a čtvrtý

Předmět: seminář z hudební výchovy

Ročník: septima a oktáva; třetí a čtvrtý

Rozpracované školní výstupy	Rozpracované školní učivo	Realizovaná PT
Hudební teorie		
Žák		
<ul style="list-style-type: none">➤ využívá svůj individuální pěvecký potenciál při zpěvu, při mluvním projevu vede svůj hlas zněle a přirozeně, správně artikuluje, logicky člení větu (obsah sdělení), uplatňuje zásady hlasové hygieny v běžném životě➤ využívá jednoduché a podle vybavení školy i složitější hudební nástroje (keyboardy, keyboardy ve spojení s počítačem) při individuálních či společných hudebních aktivitách a přiměřeně svým hudebním schopnostem a dovednostem používá hudební nástroje jako prostředek sdělování hudebních i nehudebních myšlenek a představ➤ rozliší hluky a tóny, vyjmenuje vlastnosti tónů;➤ chápe rozdíl mezi notou (tónem) a pomlkou;➤ vyjmenuje a napíše hodnoty not a pomlk, určí mezi nimi vztahy;➤ vyjmenuje druhy klíčů, určí vztahy mezi jednotlivými klíči;➤ vyjmenuje tóny hudební abecedy a aplikuje je v houslovém i basovém klíči;➤ sestaví D7 a jeho obraty v durových tóninách;➤ sluchově rozliší a prakticky používá dominantní septakord a jeho obraty;➤ přiřadí k danému akordu akordickou značku;➤ užitím základních harmonických funkcí zharmonizuje jednoduché melodie;	<p>Zvuk - tón - nota Vlastnosti tónů Hodnoty not a pomlk Hudební abeceda Noty v houslovém i basovém klíči</p> <p>Dominantní septakordy a jeho obraty</p> <p>Akordické značky Harmonie</p>	

⁸³ Školní vzdělávací program Poznáním a láskou k moudrosti. Biskupské gymnázium Hradec Králové [online]. 2018. Str. 508-510. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <http://www.bisgymbb.cz/pro-studenty-rodice/formulare-dokumenty>

Dějiny hudby		
<p>Žák</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ orientuje se ve vývoji hudebního myšlení; uvědomuje si rozdílnost hudebního myšlení v jednotlivých etapách; rozlišuje hudební slohy podle charakteristických hudebních znaků, na základě historických, společenských a kulturních kontextů popíše podmínky a okolnosti vzniku hudebního díla ➤ odliší hudbu podle jejího stylového zařazení, významu a funkce, rozpozná vhodnost či nevhodnost využití určité hudby v konkrétních situacích ➤ popíše a na vybraných hudebních dílech (částech hudebního díla) ukáže důležité znaky tvorby a interpretace, vysvětlí, v čem tkví originální a nezaměnitelný přínos skladatele a interpreta, možná poselství sdělovaná prostřednictvím hudby na základě svých schopností, znalostí i získaných zkušeností dešifruje a interpretuje ➤ vyděluje podstatné hudební znaky z proudu znějící hudby, rozpoznává hudebně výrazové prostředky užitě ve skladbě, uvědomuje si hudební formu díla a k dílu přistupuje jako k logicky utvářenému celku ➤ interpretuje hudbu na základě vědomostí a individuálních schopností; vytváří vlastní soudy a preference, které dokáže v diskusi obhájit ➤ uvědomuje si roli hudebního průmyslu v současném světě; popíše možnosti využití hudby v „mimohudební“ oblasti a je schopen poukázat na příklady jejího zneužívání ➤ uvědomuje si rozdílnost přístupů jednotlivých lidí k hudbě a hudební tvorbě, vnímá hudbu jako způsob prezentace vlastních idejí a názorů i idejí, pocitů a názorů ostatních lidí a na základě toho je schopen se s hudbou ztotožnit, či ji odmítnout ➤ upozorní na ty znaky hudební tvorby, které s sebou nesou netoleranci, rasismus a xenofobii, a dokáže se od takové hudby distancovat ➤ reaguje na hudbu pohybem, ztvárňuje ji úměrně svým hudebním schopnostem a pohybovým dispozicím; pohyb ve spojení s hudbou využívá k vyjádření vlastních představ a pocitů 	<p>Periodizace dějin hudby Vznik a počátky pravěké hudby Velké hudební kultury starověku Hudba exotická Hudba středověku: Monodiální sloh chorální, křesťanský bohoslužebný zpěv; duchovní písně, dramatické umění; světský zpěv, rytířské umění; instrumentální hudba; raný středověký vícehlas; ars antiqua; ars nova; nizozemské školy; hudba renesance; česká gotika a husitství, období reformace a humanismu Barokní sloh: Florentská camerata, vznik a vývoj opery v baroku; vokální a instrumentální formy baroka; barokní slohová syntéza; české hudební baroko Klasický sloh: Vznik sonátové formy; reforma opery; první vídeňská škola; český hudební klasicismus v emigraci a na domácí půdě Romantický sloh: Raný romantismus a jeho představitelé Hudba vrcholného romantismu: novoromantismus; světové národní školy; česká národní škola Hudba na přelomu 19. a 20. století: verismus; pozdní romantismus; impresionismus; česká moderna Hudba 20. století: směry a proudy v klasické hudbě 20. století atonalita dodekafonie a serialismus</p>	<p>OSV – Seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů – jak ovládám myšlenkové postupy řešení problémů a co se v této oblasti mohou dále učit. OSV – Sociální komunikace - tvořivá komunikace (plynulost, pohotovost, bohatost, výrazovost, nápaditost, estetizovanost komunikace) OSV – Spolupráce a soutěž – nakolik chci být originální a nakolik se umím přizpůsobovat druhým EGS – Žijeme v Evropě – evropské kulturní kořeny a hodnoty; umění EGS – Žijeme v Evropě – významní Evropané: výběrová mozaika světově významných představitelů evropské kultury; významní Evropané a jejich vliv na českou kulturu EGS – Žijeme v Evropě – významní Evropané z českého prostředí: výběrová mozaika evropsky a světově významných reprezentantů kultury pocházejících z území Čech, Moravy a českého Slezska</p>

<ul style="list-style-type: none"> ➤ orientuje se v zápise jednoduchých, případně i složitějších vokálních, instrumentálních i vokálně – instrumentálních písní skladeb; na základě svých individuálních hudebních schopností tyto skladby realizuje ➤ uvědomuje si význam osobně založených podnětů na vznik estetického prožitku, snaží se odhalit vlastní zkušenosti i zkušenosti s uměním, které s jeho vznikem souvisejí ➤ vysvětlí, jaké předpoklady jsou zapotřebí k recepci uměleckého díla a zejména k porozumění uměleckým dílům současnosti 	<p>neoklasicismus neofolklorismus elektroakustická a elektronická hudba mikrointervaly, minimalismus osobnosti světové a české hudby 20. století Nonartifciální hudba: blues – jazz; rock; chanson; muzikál; folk; country & western; pop; taneční hudba</p> <p>V jednotlivých hudebních etapách se výuka průběžně zaměřujeme na: - vznik a vývoj hudby - vznik a vývoj hudebních nástrojů - způsoby interpretací hudebních děl - hudební styly a žánry - funkci hudby Teoretická část výuky je doplňována: - praktickými vokálními, instrumentálními a pohybovými činnostmi - kultivací pěveckého a hlasového projevu - vedením ke správným zásadám sólového a sborového zpěvu - orientací v notovém zápisu - intonačním a rytmickým výcvikem - improvizací jednoduchých vokálních kompozic - hrou jednoduchých instrumentálních skladeb - tvorbou doprovodů</p>	
---	--	--

Příloha č. 3 – Návrh smlouvy k výchovnému koncertu

Místo: Biskupské gymnázium Hradec Králové Třída: Septima + Oktáva	Termín: 29. května 2020 Čas: 10:00 – 10:45
Program: Jan Křtitel Vaňhal – Smyčcový kvartet in C, Luboš Sluka – Miniatury pro smyčcové kvarteto, Roman Haas – Fantazie na téma lidové písně pro smyčcové kvarteto a další Účinkuje: Královéhradecké kvarteto	
Honorář:	bez honoráře

Příloha č. 4 – Správné odpovědi na vědomostní otázky

1) Poznali jste, jakou skladbou jsme Vás přivítali nebo dokázali byste alespoň určit žánr?

Kvarteto zahájilo koncert filmovou hudbou, konkrétně se jednalo o film Hladové hry a skladbu Roh hojnosti. (Hunger Games – The Horn of Plenty)

3) Do jakého historického období byste na základě poslechu první věty zařadili tohoto skladatele?

Jednalo se o klasicismus, a kromě ukázkového stylu, přehlednosti, pravidelnosti, melodičnosti, sonátové formy, Vám mohlo napovědět také to, že hrál v kvartetu s velikány klasicismu Haydnem a Mozartem.

5) Je druhá věta v sudém nebo lichém taktu?

Byl to lichý, třídobý takt.

6) Jaký tanec byste na hudbu tancovali?

Menuet.

9) Jaký je vlastně rozdíl mezi slovy kvartet a kvarteto?

Kvarteto = uskupení 4 hudebníků (nebo také karetní hra)

Kvartet = skladba pro 4 nástroje

To samé platí pro kvintet, kvinteto, duo, dueto, jen trio je jak už to tak v češtině bývá výjimkou – trio je uskupení 3 hudebníků a trio je i skladba pro 3 nástroje.

10) Kterou vlastnost tónu jsem vám zahrála?

11) Jak tuto vlastnost tónu zapíšeme do not?

První housle předvedli délku tónu a tu zapíšeme zaprvé hodnotou noty (hlavička vybarvená, nevybarvená, nožička, praporek, tečka za notou), což je relativní délka a pak ještě musíme určit tempo a stanovit tak absolutní délku. To můžeme udělat slovně, např. Allegro nebo číselně, pomocí Mälzelova metronomu – počet úderů za minutu. Kolik takových úderů M.M. udělá vteřinová ručička? (60) Když chce ale hudebník předat nějakou emoci, nemůže hrát pořád přesně jako robot a těmto odchýlkám, kdy si trochu zpomalí nebo zase naléhavě zrychlí říkáme agogika.

12) Která vlastnost tónu to byla nyní?

13) Jak je pojmenována v hudbě?

14) Jaká je základní jednotka?

13) Jak byste pojmenovali italsky to zesilování a zeslabování?

Druhé housle předvedli sílu. V hudbě jí říkáme dynamika, jednotkou pro měření hladiny intenzity zvuku je Decibel. Zesilování a zeslabování, které houslista předváděl se italsky řekne crescendo a decrescendo.

14) Tipněte si, kolik této jednotky dosahuje symfonický orchestr?

Kolem 100 dB.

15) O jakou vlastnost tónu se jednalo?

16) Na jakém typu akordu byla demonstrována?

17) Čím tuto veličinu zapíšeme ve fyzice?

18) A jak ji zapíšeme v hudbě?

Violista předvedl výšku tónu na rozloženém kvintakordu. Zapíšeme ji pomocí Hz nebo zařazením noty do notové osnovy s klíčem!

19) Všimnete si nějaké matematické souvislosti?

Žlutě je vyznačeno tzv. komorní A, které je 440 (dnes spíše 443) Hz a ostatní A jsou jeho přesným násobkem nebo dělitelem, zatímco ostatní klávesy byly přesně rozděleny mezi tyto A na 12 rovnocenných dílků. (Podle zkušeností a vyspělosti studentů se zde nabízí ještě možnost rozebírat Pythagorejské koma, možnost hrát čistě na klavír, hrát čistě na housle apod.)

20) Poslední nejkomplicovanější vlastností tónu je...

Barva, kterou nám demonstrovala violoncellistka. (Opět se nabízí možnost fyzikálně rozebrat, jak taková barva, připomenout vyšší harmonické tóny, srovnat graf zvuku počítače, houslí, trubky, bubnu)

22) Kterou lidovou písní se autor inspiroval?

Široký, hluboký.

Příloha č. 5 – Videozáznam z výchovného koncertu